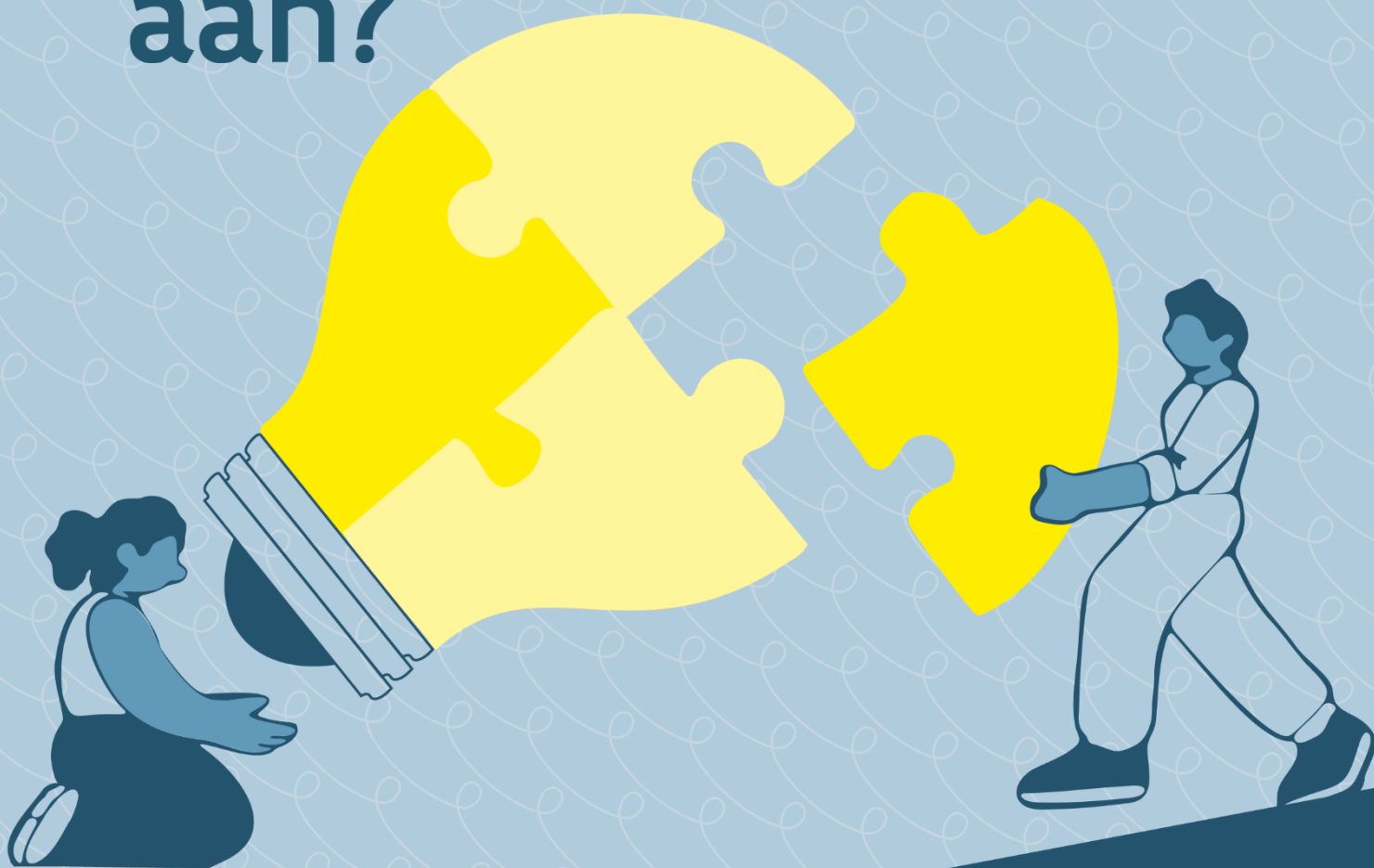

Vlaanderen
is energie en klimaat

Hoe pak je energiearmoede aan?

Een kompas voor lokale besturen

VLAAMS
ENERGIE- &
KLIMAATAGENTSCHAP

www.vlaanderen.be/veka

HOE PAK JE ENERGIEARMOEDE AAN? EEN KOMPAS VOOR LOKALE BESTUREN.

Dit rapport werd opgesteld aan de hand van gegevens die met de grootste zorg werden verzameld. Het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap en zijn aangestelden kunnen evenwel niet aansprakelijk worden gesteld door de gebruiker voor eventuele fouten, onnauwkeurigheden of onvolledigheid die tot directe of indirecte, materiële of immateriële schade aanleiding zou geven. De gebruiker neemt kennis van deze informatie 'as is' en blijft eindverantwoordelijke voor het eventuele verder gebruik ervan. Fouten, onnauwkeurigheden of onvolledigheid kunnen steeds gemeld worden via het contactformulier op: <https://apps.energiesparen.be/contact>.

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Samir Louenchi
Administrateur-generaal
Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA)
Koning Albert II-laan 15 bus 460
1210 Brussel
www.vlaanderen.be/veka
veka@vlaanderen.be

Depotnummer

D/2025/3241/199

Hartelijk dank voor de waardevolle bijdrage van de experts van

AG Oostende, Departement Mobiliteit en Openbare Werken, Departement Omgeving, de Gezinsbond, Kamp C, Klimaan, Pandschap, ReScoop Vlaanderen, RESET Vlaanderen, SAAMO, SO-LVA, stad Antwerpen, stad Mechelen, stad Oostende, VITO, VVSG, Waterland vzw en WVI.

PARTNERS

De vijf Vlaamse provincies, VVSG Netwerk Klimaat en Vlinter.

[illegible]

VOORWOORD

De klimaatverandering vraagt om daadkrachtige actie, maar biedt tegelijkertijd vele kansen. De gevolgen van klimaatverandering laten zich steeds vaker voelen in de vorm van extreme hitte, intense buien, droogte en overstromingen. Tegelijkertijd zorgen geopolitieke spanningen voor onstabiele en stijgende energieprijzen, met een grote impact op de portefeuille van de Vlaming tijdens de koude wintermaanden. Deze ontwikkelingen versterken een zorgwekkende trend: steeds meer mensen in Europa belanden in energiearmoede. Ook in Vlaanderen neemt het aantal gezinnen dat geconfronteerd wordt met energiearmoede toe. Het vermogen om je woning voldoende warm of koel te houden, of je vrij te verplaatsen zonder financiële zorgen, zijn basisbehoeften om volwaardig deel te kunnen nemen aan onze maatschappij. Energiearmoede vormt dan ook een belangrijke maatschappelijke uitdaging die om doortastend beleid vraagt.

Gelukkig kunnen we samen een verschil maken! Met de omslag naar fossielvrije, hernieuwbare energie en energie-efficiënte gebouwen timmeren we mee aan een klimaatneutraal Europa tegen 2050. Het is belangrijk dat iedereen mee kan in deze transitie, en dat bestaande ongelijkheden niet verder worden uitgediept. Energiearmoede tegengaan draait dan ook niet alleen om energiezuinigheid of kostenbesparing, maar vooral om sociale rechtvaardigheid binnen de bredere klimaattransitie.

Complementair aan de andere beleidsniveaus, kunnen lokale besturen een betekenisvolle rol spelen in de strijd tegen energiearmoede. Het Europese Burgemeestersconvenant voor steden en gemeenten lanceerde daarom sinds kort 'energiearmoede' als haar derde pijler naast klimaatmitigatie en -adaptatie. Bijna alle Vlaamse steden en gemeenten ondertekenden het Burgemeestersconvenant. Hiermee engageren ze zich om de transitie in te zetten naar fossielvrije en veerkrachtige gemeenten, waar iedereen toegang heeft tot betaalbare en duurzame energie. Daarbij hoort ook het

engagement om energiearmoede structureel aan te pakken. Deze publicatie wil lokale besturen in Vlaanderen ondersteunen bij het versterken van hun kennis en het prioriteren van acties in de strijd tegen energiearmoede.

Concreet bundelt deze publicatie diagnose-tools, uitgangspunten en acties voor een impactvol lokaal energiearmoedebeleid binnen de scope van de energiearmoede-pijler van het Burgemeestersconvenant. Die scope strekt zich uit over verschillende 'macroniveaus': socio-economische maatregelen, maar ook beleid, participatie, huisvesting, mobiliteit en klimaatadaptatie. De introductie schetst een duidelijk overzicht van de mogelijke oorzaken en drijfveren van energiearmoede, de uitdagingen in Vlaanderen en waar het beleid naartoe wil. Met behulp van lokaal beschikbare data en een handig stappenplan kan elke gemeente van een lokale diagnose tot de uitvoering van acties gaan. In samenwerking met energiearmoede-experten werden zes belangrijke uitgangspunten gedestilleerd die dienen als basis voor het ontwikkelen van lokale beleidsacties. Daarnaast prioriteerden de experts energiearmoede-acties voor elk macroniveau tijdens een gezamenlijke workshop in februari 2025. De prioritering van de acties gebeurde op basis van twee criteria: (1) de impact op energiearmoede en (2) de haalbaarheid voor een lokaal bestuur in de Vlaamse context. Veertien prioritaire acties zijn in deze publicatie verder uitgewerkt, geïnspireerd op de rapporteringsstructuur van het convenant.

Deze publicatie is het resultaat van een gezamenlijk initiatief van het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA), de 5 Vlaamse provincies, VVSG Netwerk Klimaat en Vlinter. Zonder de waardevolle bijdrage van de energiearmoede-experten uit het middenveld, Energiehuizen, onderzoekcentra en steden was dit uiteraard niet mogelijk geweest.

Op de websites van [het VEKA](#), [de provincies](#) en [VVSG praktijkenbank](#) vind je de meest recente informatie terug.

INHOUD

VOORWOORD	3
1. ENERGIEARMOEDE: WAT IS DAT JUIST?	5
1.1 Energiearmoede in Vlaanderen.....	5
1.2 De beleidscontext: Waar willen we naartoe?	6
Europa	6
Vlaanderen	7
Lokale besturen	7
2. STAP VOOR STAP: VAN DIAGNOSE NAAR UITVOERING.....	8
3. ZES UITGANGSPUNTEN VOOR EEN STERK LOKAAL ENERGIEARMOEDEBELEID.....	13
4. MET WELKE ACTIES MAAK JE ALS LOKAAL BESTUUR HET VERSCHIL?	15
4.1 Beleid en participatie.....	17
Actie 1: Lokale overlegtafel omtrent energiearmoede.....	18
Actie 2: Opleidingen voor medewerkers.....	19
4.2 Wonen en energie	20
Actie 3: Een renteloze kredietlijn voor noodkoopleningen	21
Actie 4: Het Verplichten van het conformiteitsattest	22
Actie 5: Het Financieel ondersteunen en begeleiden van verhuurders	23
Actie 6: ‘Mijn Energiescan’ en kleine energiebesparende maatregelen	25
Actie 7: Zet in op de Minimale levering van aardgas en elektriciteit.....	27
Actie 8: Zet in op Een outreachende aanpak van de Lokale Adviescommissie (LAC) voor energie	28
4.3 Mobiliteit	29
Actie 9: Een betaalbaar fietsaanbod	30
Actie 10: (Meer dan) autodelen (alleen).....	31
Actie 11: (Digitaal) wegwijs in het verkeer.....	32
4.4 Klimaatadaptatie	33
Actie 12: Het prioriteren van vergroeningszones in kwetsbare wijken	34
Actie 13: Participatieve inrichting van groene ruimten	35
Actie 14: Een netwerk van koelte- en warmteplekken	36

////////////////////

1. ENERGIEARMOEDE: WAT IS DAT JUIST?

Energiearmoede verwijst naar het gebrek aan toegang tot essentiële energiediensten die een menswaardig niveau van welzijn en gezondheid garanderen voor een gezin of individu. Dit omvat bijvoorbeeld het voldoende verwarmen of koelen van de woning, toegang tot warm water, licht en energie voor het gebruik van dagelijkse apparaten, of een vervoersmiddel. Vaak is energiearmoede het gevolg van een combinatie van een energie- en woningprijzen, een laag beschikbaar inkomen en een slechte (energetische) kwaliteit van de woning. Energiearmoede is dus een probleem dat ontstaat door een combinatie van verschillende factoren. In 2023 heeft maar liefst 10,6% van de Europese huishoudens aangegeven zich niet voldoende warm te kunnen houden¹ en had bijna 7% van hen achterstallige betalingen op de energiefactuur².

Specifieke risicogroepen zijn mensen met een laag inkomen, alleenstaanden, eenoudergezinnen, (sociale) huurders, ouderen, kinderen en mensen met gezondheidsproblemen. Binnen deze groepen zijn vrouwen vaak oververtegenwoordigd. De impact van energiearmoede is groot: het kan het welzijn en de gezondheid ernstig ondermijnen. Huishoudens in energiearmoede hebben te maken met onmaatschappelijke leefomstandigheden, zoals te lage binnentemperaturen in de winter en te hoge in de zomer, slechte luchtkwaliteit en beperkte mobiliteit. Deze omstandigheden zorgen ook voor stress, gezondheidsproblemen en sociaal isolement. Oplossingen voor energiearmoede moeten niet alleen gericht zijn op het verlagen van de energiefactuur, maar ook op het verbeteren van de energie-efficiëntie van woningen en betaalbare huisvesting (thema wonen en energie), betaalbaar en toegankelijk vervoer (thema mobiliteit), adaptatiemaatregelen (thema klimaatadaptatie) en een andere aanpak op het vlak van beleid en de participatie van kwetsbare inwoners (thema beleid en participatie).

1.1 ENERGIEARMOEDE IN VLAANDEREN

Het Platform tegen Energiearmoede van de Koning Boudewijnstichting publiceerde in 2024 een nieuwe Barometer Energiearmoede met een analyse van het jaar 2022 aan de hand van drie indicatoren:

- gezinnen in 'gemeten energiearmoede' besteden een te groot deel³ van hun beschikbaar inkomen aan energiekosten: Dit bedraagt 9,7% van de Vlaamse gezinnen;
- gezinnen in 'verborgen energiearmoede' bezuinigen aanzienlijk op hun energiegebruik, waardoor hun energiekosten abnormaal laag zijn in vergelijking met gezinnen die in een gelijkaardige situatie leven: Dit bedraagt 5,5% van de Vlaamse gezinnen;
- gezinnen in 'subjectieve energiearmoede' geven aan dat ze het financieel moeilijk hebben om hun woning voldoende te verwarmen: Dit bedraagt 2% van de Vlaamse gezinnen.⁴

Rekening houdend met overlap tussen deze categorieën komt in het Vlaamse Gewest 16,4% van de gezinnen met een vorm van energiearmoede (475.000 gezinnen), zoals gedefinieerd door de Koning Boudewijnstichting. Een groot aandeel hiervan zijn eenoudergezinnen en (oudere) alleenstaanden. Bovendien wordt de kloof tussen eigenaars en huurders op de woningmarkt steeds duidelijker: het risico op energiearmoede ligt bij huurders meer dan dubbel zo hoog als bij eigenaars.

Energiearmoede hangt in de meeste gevallen ook samen met een bredere armoedeproblematiek. Het risico op betalingsproblemen voor energie verhoogt drastisch bij personen waarvan het inkomen onder de armoededrempel⁵ ligt. Armoede gaat echter verder dan enkel een laag inkomen. Het is een combinatie van sociale uitsluitingen op verschillende levensdomeinen die met elkaar verweven zijn, zoals onderwijs, werk, vrijetijdsbesteding, huisvesting en gezondheid.

¹ Eurostat, 2025a

² Eurostat, 2025b

³ De grens voor 2022 was vastgelegd op 11,4% van het beschikbaar inkomen: Als een gezin meer dan 11,4% besteedt zijn zij 'energiearm' volgens deze definitie.

⁴ Koning Boudewijnstichting, 2024

⁵ Statbel, 2025: Voor een alleenstaande lag de Belgische armoededrempel in 2024 op 1.520 euro netto per maand en voor een gezin met 2 volwassenen en 2 kinderen op 3.191 euro netto per maand.

Uit de Woonsurvey van 2023 bleek dat in Vlaanderen één op tien woningen van slechte of zeer slechte kwaliteit is.⁶ Hierbij scoren woningen van eigenaars beter dan woningen van private en sociale huurders. Daarmee gepaard gaande, blijkt dat naarmate het inkomen stijgt, de woningkwaliteit gemiddeld beter is. Verder toonde de studie aan dat ongeveer de helft van de private huurders meer dan 30% van het inkomen uitgeeft aan huur. Ook bepaalt de energetische prestatie van een woning in belangrijke mate het energiegebruik van een gezin. Energieverslindende woningen moeten veel meer verwarmd worden om een minimaal wooncomfort te bereiken.⁷ Het omgekeerde zal in het licht van de klimaatopwarming ook steeds relevanter worden: door de toename van hittegolven vormt het koelen van de woning een groeiende uitdaging. Niet alleen de woningkwaliteit speelt hierin een rol, ook door-dachte ruimtelijke planning en een klimaatvriendelijke inrichting van het publieke domein kunnen helpen om de impact van energiearmoede tijdens warme zomers te verzachten.

Naast het gebrek aan voldoende warmte of koelte, is mobiliteitsarmoede ook een specifieke vorm van energiearmoede. Het Nederlandse Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid omschrijft dit concept als *“het niet of moeilijk kunnen bereiken van activiteitenlocaties (in termen van moeite) als gevolg van gebrekkige vervoersmogelijkheden (zowel objectief als gepercipieerd), in combinatie met de sociaaleconomische en ruimtelijke omstandigheden waarin mensen verkeren en hun vaardigheden. Hierdoor worden zij belemmerd in hun deelname aan het maatschappelijk leven, waardoor de kwaliteit van leven negatief wordt beïnvloed”*.⁸ Voor België gaat het volgens onderzoek om één op vijf personen.⁹ Risicogroepen zijn werkzoekenden, ouderen, jongeren, inwoners van landelijke gebieden, laaggeschoolden, mensen met een laag inkomen, een migratieachtergrond, een fysieke of mentale beperking, mensen zonder rijbewijs of weinig digitale kennis. Een combinatie van deze risicoprofielen verhoogt de kwetsbaarheid.¹⁰

1.2 DE BELEIDSCONTEXT: WAAR WILLEN WE NAARTOE?

EUROPA

In 2019 lanceerde de Europese Commissie de Europese Green Deal: een ambitieus plan dat onder meer inzet op een duurzame energietransitie, met als doel om de Europese Unie tegen 2050 klimaatneutraal te maken. Een centrale pijler binnen dit plan is het principe van de ‘rechtvaardige transitie’, dat ervoor moet zorgen dat niemand achterblijft in de omschakeling naar een klimaatvriendelijke samenleving. Met dit principe benadrukt Europa dat de klimaattransitie alleen kan slagen indien ongelijkheden binnen en tussen landen ook aangepakt worden. Deze ongelijkheden uiten zich enerzijds in het feit dat kwetsbare bevolkingsgroepen zwaarder getroffen worden door de fysieke, mentale en socio-economische gevolgen van klimaatverandering. Anderzijds worden zij vaak onvoldoende betrokken bij de ontwikkeling van oplossingen. De Europese Commissie wil daarom zowel de ongelijkheden die door de klimaatverandering ontstaan als diegene die uit de voorgestelde maatregelen voortvloeien, actief vermijden.

Recent werd een [actieplan voor betaalbare energie](#) aangenomen door de Europese Commissie om de energiekosten voor de industrie, bedrijven en huishoudens te verlagen en tegelijkertijd de overgang naar een koolstofarme economie te bevorderen. In 2026 start het Europees Sociaal Klimaatfonds, bedoeld om de sociale impact van het nieuwe emissiehandelssysteem ETS2 te verzachten. ETS2 is een tweede energiehandelssysteem dat de CO₂-uitstoot van vooral gebouwen en wegtransport omvat. Leveranciers zullen emissierechten moeten betalen voor elke ton CO₂, wat kan leiden tot hogere energieprijzen voor burgers. Om de gevolgen voor de meest kwetsbare groepen te verzachten, wordt Sociaal Klimaatfonds opgericht met een deel van de veilinginkomsten afkomstig van ETS2. Lidstaten kunnen beroep doen op de middelen uit dit fonds, na indienen van een Sociaal Klimaatplan.

⁶ de Smalen & Winters, 2024

⁷ de Smalen & Winters, 2024

⁸ Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid, 2018

⁹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2020

¹⁰ Mobiliteitsraad, 2024

2. STAP VOOR STAP: VAN DIAGNOSE NAAR UITVOERING

Om in jouw gemeente de meest doeltreffende acties tegen energiearmoede te bepalen, is een goed inzicht in de lokale situatie cruciaal. Een grondige diagnose vormt de basis om de oorzaken en drijfveren van energiearmoede te begrijpen en doelgerichte maatregelen te kiezen. Het onderstaande stappenplan ondersteunt je bij het opmaken van zo'n diagnose. Op basis van die inzichten kan je vervolgens acties prioriteren, verankeren, uitvoeren en opvolgen binnen het lokaal beleid.

Het stappenplan is een verkorte versie van het werk dat EPAH (de Europese Energy Poverty Advisory Hub) als expertenhub ter beschikking stelt voor Europese steden en gemeenten. Een uitgebreidere uitleg voor elke stap vind je terug in hun handboeken [EPAH handboek 1 - Diagnose](#), [EPAH handboek 2 - Planning van acties](#) en [EPAH handboek 3 - Uitvoering van acties](#).

STAP 1: DUK IN HET THEMA ENERGIEARMOEDE

Energiearmoede is een gelaagd probleem. Vele variabelen kunnen in verschillende combinaties leiden tot een verhoogd risico op energiearmoede: het inkomen, het aantal inkomens in één huishouden, gender, energiebronnen, energieprijzen, huur versus eigenaarschap, de energieprestatie van de woning, etc. Verzamel om te beginnen zo veel mogelijk informatie over de oorzaken, de drijfveren en de gevolgen van energiearmoede in het algemeen, maar vooral ook in jouw gemeente. Het vorige hoofdstuk gaf hiervoor al een eerste aanzet, maar er is in Vlaanderen ook data beschikbaar op het niveau van de gemeente en haar [statistische sectoren](#), o.a. via Provincies-in-Cijfers (zie Tabel 1). Daar kan je ook het rapport '[fossielvrij wonen en bouwen](#)', het overzicht '[Cijfers klimaat opgelijst – rapportering energiearmoede](#)' en het [armoederapport](#) terugvinden voor een gedetailleerde analyse van relevante indicatoren op maat van jouw gemeente.

STAP 2: OVERLEG MET LOKALE EXPERTEN

Om tot een genuanceerde diagnose te komen van het energiearmoedeprobleem in jouw gemeente, kan je binnen en buiten jouw lokale administratie beroep doen op experts. Zij kunnen helpen bij het interpreteren van de kwantitatieve data (stap 1) en het formuleren van kwalitatieve inzichten. Breng de mogelijke stakeholders en experts in kaart en breng ze samen in een overleg of werkgroep (zie

sectie 4.1 - actie 1). Experts kunnen bijvoorbeeld collega's uit de diensten ruimtelijke planning, welzijn, participatie of armoede zijn, het Energiehuis, het OCMW, mensen in energiearmoede zelf en lokale organisaties die in contact staan met de risicogroepen. Daarnaast zijn er ook burgerbewegingen en energiecoöperaties die werken rond een rechtvaardige klimaattransitie. Op deze manier kan je jouw begrip van de lokale energiearmoede-situatie verdiepen en kan je eigenaarschap over het thema bij de stakeholders creëren.

STAP 3: MAAK HYPOTHESES

Aan de hand van de verzamelde data en inzichten, kan je onderbouwde hypothesen of veronderstellingen maken als diagnose van de lokale energiearmoede:

- Is er energiearmoede in de gemeente?
- Wat zijn de bepalende factoren?
- Waar is het geconcentreerd?
- Welke inwoners lopen het meest risico?
- Wat is de ernst van de situatie?

Kijk kritisch naar je analyse. Formuleer verschillende hypothesen die je verder kunt onderzoeken, mocht er nog niet genoeg informatie zijn om ze te onderbouwen. Een hypothese kan bijvoorbeeld volgende vorm aannemen: "inwoners van dichtbebouwde wijk A met arbeiderswoningen uit 1950 lopen risico op energiearmoede omdat de woningkwaliteit er slecht is en er weinig renovaties uitgevoerd zijn in de laatste twee decennia."

STAP 4: SELECTEER LOKALE MONITORINGSINDICATOREN

Om de energiearmoede-situatie te monitoren, kan je als lokaal bestuur een reeks indicatoren selecteren die de lokale context op een zo goed mogelijke manier weerspiegelen. Hou bij het bepalen van deze indicatoren de volgende aspecten in het achterhoofd:

- Zorg dat je in de toekomst toegang hebt tot updates van de gekozen indicator of de data erachter.
- Zorg dat je middelen aan de kant zet voor het verzamelen van de data en het monitoringsplan.
- Zorg dat je diverse indicatoren selecteert die verschillende aspecten van energiearmoede uitlichten.

Een goede reeks indicatoren bestaat uit zowel kwantitatieve als kwalitatieve indicatoren. De indicatoren in [Cijfers klimaat opgelijst – rapportering energiearmoede](#) van Provincies-in-Cijfers kunnen als startpunt dienen. De provincies geven er een overzicht van de beschikbare indicatoren op gemeentelijk niveau volgens de aanbevelingen van het Europees Burgemeestersconvenant. Tabel 1 biedt een overzicht aan relevante indicatoren op het niveau van de gemeente en haar statistische sectoren. Daarnaast beschikt het OCMW over een data-platform van Fluvius waarin cijfers worden gedeeld over de klanten van de netbeheerder.

STAP 5: ANALYSEER DE DATA EN VUL MISSENDE INFORMATIE AAN

Vervolgens kan je de verzamelde data analyseren. Om een goed begrip te hebben van data en eventuele trends, ga je best de bron van de data na, bekijk je de data op zo'n klein mogelijke geografische schaal en over verschillende tijdsperioden. Als recente data niet beschikbaar is of ze tegenstrijdigheden vertoont, is het aangeraden om verdere informatie op te zoeken. Dit kan bijvoorbeeld door middel van vragenlijsten, interviews of andere vormen van bijkomende datacollectie. Het verwerven van kwalitatieve informatie wordt aangemoedigd omdat energiearmoede vaak ook een subjectief gegeven is: het 'voldoende' warm houden van een woning kan voor de ene een lagere grens hebben dan voor de andere.

STAP 6: BRENG ALLES SAMEN EN LEG LINKEN

Nu kunnen de hypothesen (stap 3) opnieuw geëvalueerd worden. Er zijn meerdere methoden om data en indicatoren juist te analyseren. Alles hangt af van het aantal en de soort indicatoren die geselecteerd werden. Een voorbeeld: de energetische prestatie van woningen kan door een indicator op basis van EPC-data worden gevat, maar evengoed door een combinatie van bouwjaar, soort woning en/of gegevens over de laatste renovatie.

Een grafische uiteenzetting kan een hulpmiddel bieden bij het analyseren van de indicatoren. Je kan bijvoorbeeld per statistische sector verzamelde indicatoren en kwalitatieve informatie bij elkaar leggen op een fysieke kaart van jouw gemeente of via GIS. Zo krijg je per sector een gelaagd beeld van de grootte en de drijfveren van de uitdaging. Met deze nieuwe verwerking van informatie kan de werkgroep de hypothesen opnieuw evalueren: *houden ze nog steeds*

stand? Zijn ze onderbouwd bewezen? Zo ja, dan vormen deze bevindingen de diagnose.

STAP 7: DE DIAGNOSE ALS STARTPUNT VAN HET DEBAT

Het diagnoserapport dat hieruit voortkomt, dient als startpunt voor de selectie en de prioritering van acties, als basis voor de monitoring van de uitdaging in de toekomst en kan dienen om de nodige steun van het gemeentebestuur te vinden. Het rapport is een opsomming van alle voorgaande stappen. Communiceer het rapport binnen en buiten de gemeente om het bewustzijn te verhogen en het debat rond acties op te starten.

STAP 8: VORM EEN VISIE

Met het diagnoserapport weet je als lokaal bestuur waar je staat binnen de energiearmoede-uitdaging. De volgende vraag is dan: *Tegen wanneer wil je wat bereiken?*

Een visie over de aanpak tegen energiearmoede zal richting, duidelijkheid en een gevoel van verantwoordelijkheid bieden. De visie is in grote lijnen het bereiken van een toekomst zonder energiearmoede. Probeer hier ook concretere ambities en tijdsinvesteringen aan vast te hangen. Om tot een gedragen visie te komen, maak je de visie best samen op met de stakeholders uit de werkgroep (stap 2). Dit kan ook helpen om draagvlak te krijgen bij het gemeentebestuur.

STAP 9: EVALUEER MOGELIJKE ACTIES, OPPORTUNITEITEN EN DREMPELS

Om werk te maken van deze visie, zal de werkgroep met de input van kwetsbare inwoners acties moeten selecteren, evalueren en prioriteren op basis van hun impact en haalbaarheid. De diagnose en visie vormen het kader. De lokale kenmerken (sociale netwerken, bestaande organisaties, financiën, technische expertise, etc.) vormen opportuniteiten en drempels voor de implementatie van de acties. In hoofdstuk 4 van deze bundel kan je alvast 14 acties terugvinden die als impactvol en haalbaar werden beoordeeld door energiearmoede-experten.

STAP 10: VAN BELEIDSPLAN NAAR IMPLEMENTATIE

De geprioriteerde acties worden formeel vastgelegd in een beleids- en uitvoeringsplan, binnen het (sociaal) energie- en klimaatplan van jouw gemeente. In het beleidsplan kan worden opgenomen:

- de resultaten uit het diagnoserapport (stap 7);
- de ontwikkelde visie (stap 8);
- het uitvoeringsplan: een overzicht van de acties met aanpak, tijdspanne, de verdeling van verantwoordelijkheden, de kost, de financieringsbronnen, de geschatte impact van elke actie en de gekozen monitoringsindicatoren;
- Monitoringsplan: een overzicht van de indicatoren die zowel de lokale situatie (stap 4) als de acties monitoren. En bijkomend wie ze wanneer, hoe vaak en op welke manier rapporteert. Hier kunnen tussentijdse doelstellingen aan vastgehangen worden.

De acties kunnen ook gelinkt en herhaald worden in andere beleidsplannen (ruimte, mobiliteit, welzijn, armoede, ...) om nog slagkrachtiger te werk te gaan.

STAP 11: MONITOR EN (HER)EVALUEER VOORTGANG

Eens het beleidsplan in uitvoering is, kan de impact van de acties op de lokale energiearmoede-situatie gemonitord worden om toekomstige acties te verbeteren. De evaluatie kan volgende vragen bevatten:

- Tonen de monitoringsindicatoren (stap 4) een vooruitgang in de energiearmoede-situatie?
Wordt er vooruitgang gemerkt door de actie te bespreken met de doelgroep(en)?
- Wat is de directe uitkomst van de actie? Wat wordt er verwacht van het resultaat op lange termijn?
- Zijn de opportuniteiten en drempels correct ingeschat?
- Is de impact naar verwachting? Werden positieve of negatieve neveneffecten vastgesteld?
- Wat hebben we geleerd? Wat is goed verlopen? Wat zijn verbeterpunten?

Indien er leerlessen naar boven komen, kan je als lokaal bestuur acties herzien en toekomstige acties vormgeven. Communiceer frequent naar de buitenwereld toe over het belang, de voortgang en de resultaten van de acties om het draagvlak te behouden en te versterken.

Thematiek	Beschikbare indicator	Kleinste schaal	Duiding
	<u>Laaggeschoolden (t.o.v. 25-64 jarigen)</u>	Gemeente	Laaggeschoolden (diploma lager secundair onderwijs) lopen vier keer meer risico op armoede dan hooggeschoolden.
Mobiliteit	<u>Het aandeel inwoners van een gebied met een beperkte knooppuntwaarde (t.o.v. alle inwoners)</u>	Statistische sector	De knooppuntwaarde van een locatie is berekend op basis van (1) de aanwezigheid van haltes openbaar vervoer en (2) de kwaliteit van de verbindingen. Daarnaast rekent men (3) de bereikbaarheid van de haltes uit en houdt men rekening met (4) het aantal inwoners en het aantal werkenden dat binnen een half uur reizen woont van de haltes. Een beperkte knooppuntwaarde kan wijzen op een hoger risico op vervoersarmoede.
Klimaatadaptatie	<u>Het aandeel inwoners in de buurt van wijkgroen (>10ha)</u>	Gemeente	Deze indicator toont de bereikbaarheid van groenclusters in de buurt, uitgedrukt in afstand voor de inwoners. Voor buurtgroen hanteren we de grens van 400 meter afstand. Voor wijkgroen hanteren we de grens van 800 meter.
	<u>Het aandeel inwoners in de buurt van buurtgroen (>0,2ha)</u>		
	<u>Oppervlakte klimaatgroen (t.o.v. totale oppervlakte)</u>	Statistische sector	De Vlaamse groennorm hanteert de 3-30-300-vuistregel waarbij er naar een score van 30% voor klimaatgroen wordt gestreefd in een buurt. De klimaatgroennorm wordt berekend door het percentage grondoppervlak bedekt door boomkronen samen te tellen met 0,5 x het percentage laag groen, omdat de effecten ervan beperkter zijn dan die van bomen.

Tabel 1: Hoe is de situatie in jouw gemeente? Lokale indicatoren als benadering van de energiearmoede-uitdaging.

3. ZES UITGANGSPUNTEN VOOR EEN STERK LOKAAL ENERGIEARMOEDEBELEID

1) MAAK VAN DE INTEGRATIE VAN ‘SOCIALE TRANSITIE’ IN KLIMAATBELEID EEN REFLEX

Klimaatverandering heeft een negatieve impact op verschillende aspecten van onze samenleving. Iedereen zal de gevolgen ervan ondervinden, maar sommige groepen worden er zwaarder door getroffen dan anderen. Daarom is het cruciaal om de sociale dimensie als een rode draad mee te nemen bij het opstellen van lokale energie- en klimaatplannen. Beleidsmaatregelen moeten systematisch worden geëvalueerd op hun impact op kwetsbare groepen, zodat sociale rechtvaardigheid een integraal onderdeel wordt van het klimaatbeleid in jouw gemeente. Het moet een automatische reflex worden om de vraag te stellen: *“Welke impact heeft deze beslissing op onze kwetsbare inwoners?”*.

2) SAMENWERKING EN PARTICIPATIE

Een sterke aanpak van energiearmoede steunt op samenwerking met en participatie van verschillende actoren, zowel in de planningsfase als bij de uitvoering. Het betrekken van relevante partners en doelgroepen, met bijzondere aandacht voor kwetsbare inwoners, draagt bij aan oplossingen die aansluiten bij de werkelijke noden. Een energiearmoede-actieplan wordt dan ook best opgesteld met input van de kwetsbare doelgroepen, door hen rechtstreeks en via vertrouwde personen te betrekken. Wanneer hun ervaringen en behoeften worden erkend en ze inspraak krijgen, ontstaan plannen en acties die een directe impact hebben op hun welzijn. De [VMSG-praktijkids](#) ondersteunt lokale besturen bij burgerparticipatie.

Ook beleidscoherentie speelt een belangrijke rol. Energiearmoede raakt aan verschillende domeinen, zoals klimaat, leefmilieu, welzijn, participatie, werk en armoede. Door de thema's en beleidsplannen op elkaar af te stemmen en samen te werken met het Energiehuis en collega's uit andere diensten kan een geïntegreerde aanpak worden ontwikkeld.

3) LOKAAL MAATWERK: EEN GERICHTE AANPAK VAN ENERGIEARMOEDE

Energiearmoede vraagt een doordachte en lokale aanpak. Dit kompas biedt een selectie van impactvolle acties aan. Het is cruciaal om deze af te stemmen op de specifieke context van jouw gemeente. Het echte werk ligt in het vertalen en verder ontwikkelen van oplossingen die passen bij de lokale context (zie hoofdstuk 2).

4) LEER VAN BESTAANDE PRAKTIJKEN, MAAR DURF OOK INNOVEREN

Een sterk beleid bouwt voort op wat werkt. Succesvolle energiearmoede-initiatieven uit jouw gemeente kunnen opgeschaald worden. Succesvolle praktijken van andere gemeenten kunnen als inspiratie dienen. Energiearmoede is echter een thema waar rond het bewustzijn en de kennis de laatste jaren enorm gegroeid is. Dit laat nog veel ruimte voor nieuwe oplossingen en innovatie. Door samen te durven innoveren, kunnen er nieuwe methoden ontstaan die beter inspelen op specifieke noden. Innovatie vertrekt vanuit de realiteit en de behoeften ter plaatse, met ruimte voor experiment en maatwerk.

5) ZET IN OP PREVENTIEVE EN CURATIEVE MAATREGELEN

Om energiearmoede effectief te bestrijden, is een combinatie van preventieve en curatieve maatregelen nodig. Op die manier worden zowel de oorzaken als de gevolgen aangepakt. Curatieve maatregelen zijn belangrijk voor inwoners die zich al in energiearmoede bevinden. Ze beschermen hen tegen afsluiting in het geval dat de energiefactuur niet kan betaald worden. Dit zijn vaak financiële maatregelen. Preventieve maatregelen zijn daarnaast minstens even belangrijk. Denk bijvoorbeeld aan woningrenovatie, slim energiegebruik, doordachte ruimtelijke planning en educatie. Het is belangrijk om de energiearmoede-uitdaging breed en op lange termijn te bekijken. Zo voorkom je als lokaal bestuur dat meer inwoners risico op energiearmoede lopen.

6) COMMUNICEER DUIDELIJK EN OP MAAT

Duidelijke communicatie is cruciaal om de juiste mensen te bereiken, zeker bij initiatieven rond energiearmoede. De boodschap moet helder en toegankelijk zijn, met de nadruk op positieve associaties en concrete voordelen in plaats van verlies en doemscenario's.

Daarnaast is communicatie op maat essentieel. Heldere en toegankelijke communicatie versterkt niet alleen het begrip, maar ook het engagement. Mensen moeten het gevoel hebben dat ze deel uitmaken van een gemeenschappelijk doel én dat ze samen werken aan een oplossing. Dit kan door vertrouwde

en herkenbare boodschappers en kanalen in te zetten. Laat communicatiemateriaal hiervoor bijvoorbeeld nakijken door professionals die werken met de doelgroepen en/of ervaringsdeskundigen in (energie)armoede. Een goed startpunt hier is de [kennispagina “inclusieve communicatie”](#) van de VVSG.

Tot slot versterkt herhaling via verschillende communicatiekanalen de impact en zorgt het ervoor dat de boodschap bij de doelgroep(en) blijft hangen. Vergeet hierbij ook niet de impact van sociale organisaties en brugfiguren.

4. MET WELKE ACTIES MAAK JE ALS LOKAAL BESTUUR HET VERSCHIL?

Ontdek in dit hoofdstuk 14 acties waarmee je als lokaal bestuur een betekenisvolle impact kan hebben op het leven van mensen met (risico op) energiearmoede. Aan de hand van jouw lokale diagnose van de energiearmoede-situatie, kan je de acties verder prioriteren en uitwerken op maat van jouw gemeente (zie hoofdstuk 2).

LEESWIJZER

Deze selectie van acties is het resultaat van een workshop die plaats vond in februari 2025 met energiearmoede-experten. De acties werden geselecteerd op basis van twee criteria: (1) impactvol in de strijd tegen energiearmoede en (2) haalbaar voor een lokaal bestuur in de Vlaamse context. Daarna werden ze uitgewerkt volgens de tweejaarlijkse rapporteringsstructuur van het Burgemeestersconvenant en onderverdeeld in thema's geïnspireerd door de macroniveaus van haar nieuwe pijler 'energiearmoede'.

- Binnen het **thema beleid en participatie** zetten we enerzijds in op participatieve beleidsvorming en anderzijds op het organiseren van opleidingen voor het betrokken personeel. Dit thema komt als eerste aan bod omdat het cruciale horizontale acties zijn om de acties uit de volgende thema's te kunnen uitvoeren.
- Het **thema wonen en energie** richt zich op maatregelen die inzetten op het kwaliteitsvol en energiezuinig renoveren van woningen, Mijn Energiescan en curatieve maatregelen die afsluiting van de energietoevoer moeten voorkomen. Dit thema focust op de macroniveaus huisvesting en socio-economische aspecten van het Burgemeestersconvenant.
- Het **thema mobiliteit** gaat vervolgens in op de uitdaging rond mobiliteitsarmoede. Hier ligt de focus op acties die je als lokaal bestuur op relatief korte termijn kan

uitrollen voor een snelle, maar doordachte impact.

- Het vierde **thema klimaatadaptatie** richt zich voornamelijk op zomer-energiearmoede, een uitdaging die ook in Vlaanderen steeds vaker zal voorkomen door de toenemende hittegolven. De ruimtelijke maatregelen in het publiek domein die hier naar voren geschoven worden, zijn complementair aan de acties in het thema wonen en energie.

Deze acties zijn een non-exhaustieve selectie op basis van de workshopsessies. Tijdens deze sessies werden ook andere impactvolle acties aangehaald, maar zij zijn door hun complexiteit en/of huidige haalbaarheid nog niet uitgewerkt in deze eerste uitgave. Onder deze categorie horen bijvoorbeeld acties rond energie-efficiënte sociale huisvesting, energiegemeenschappen en de bouwshift. De projectgroep zal in de toekomst periodiek samenkomen om nieuwe inzichten en acties te bespreken, en de publicatie aan te vullen met experts en stakeholders.

BELEID EN PARTICIPATIE

- ACTIE 1 LOKALE OVERLEGTAfel OMTRENT EN-ERGIEARMOEDE
- ACTIE 2 OPLEIDINGEN VOOR MEDEWERKERS

ACTIE 2 OPLEIDINGEN VOOR MEDEWERKERS

MOBILITEIT

<u>ACTIE 9</u>	EEN BETAALBAAR FIETSAANBOD
<u>ACTIE 10</u>	(MEER DAN) AUTODELEN (ALLEEN)
<u>ACTIE 11</u>	(DIGITAAL) WEGWIJS IN HET VERKEER

ACTIE 10 (MEER DAN) AUTODELEN (ALLEEN)

ACTIE 11 (DIGITAAL) WEGWIJS IN HET VERKEER

WONEN EN ENERGIE

- ACTIE 3 EEN RENTELOZE KREDIETLIJN VOOR NOODKOOPLINGEN
- ACTIE 4 HET VERPLICHTEN VAN HET CONFORMITEITSATTEST
- ACTIE 5 HET FINANCIËEL ONDERSTEUNEN EN BEGELEIDEN VAN VERHUURDERS
- ACTIE 6 'MIJN ENERGIESCAN' EN KLEINE ENERGIEBESPARENDE MAATREGELEN
- ACTIE 7 ZET IN OP DE MINIMALE LEVERING VAN AARDGAS EN ELEKTRICITEIT
- ACTIE 8 ZET IN OP EEN OUTREACHENDE AANPAK VAN DE LOKALE ADVIESCOMMISSIE (LAC) VOOR ENERGIE

ACTIE 8 ZET IN OP EEN OUTREACHENDE AANPAK VAN DE LOKALE ADVIESCOMMISSIE (LAC) VOOR ENERGIE

KLIMAATADAPTATIE

- ACTIE 12 HET PRIORITEREN VAN VERGROE-
NINGSZONES IN KWETSBARE WIJKEN
- ACTIE 13 PARTICIPATIEVE INRICHTING VAN
GROENE RUIMTEN
- ACTIE 14 EEN NETWERK VAN KOELTE- EN
WARMTEPLEKKEN

ACTIE 14 EEN NETWERK VAN KOELTE- EN WARMTEPLEKKEN

4.1 BELEID EN PARTICIPATIE

Kwetsbare huishoudens hebben vaak maar een beperkte inspraak in het beleid dat hun leefomgeving en toekomst vormgeeft. Hierdoor kan hun toegang tot duurzame oplossingen in het gedrang komen. Een sociaal rechtvaardige energie- en klimaattransitie vereist daarom niet enkel een rechtvaardige (her)verdeling van technologische en socio-economische oplossingen, maar ook een verandering in de manier waarop we aan beleid doen. Participatie van kwetsbare inwoners maakt inherent deel uit van het rechtvaardigheidsprincipe. Kwetsbare inwoners zijn ervaringsdeskundigen en waardevolle partners bij het uitdenken van effectief beleid.

Kwetsbare inwoners zijn echter vaak moeilijk bereikbaar en lokale organisaties spelen hierbij een sleutelrol. Zij zijn vertrouwd met de leefwereld van kwetsbare inwoners en vormen een brug tussen het beleid en de mensen die erdoor geraakt worden. Via samenwerking met deze organisaties kan beleid niet alleen beter aansluiten bij de realiteit op het terrein,

maar ook bouwen aan vertrouwen, participatie, betrokkenheid en het wegwerken van bestaande (en toekomstige) ongelijkheden.

Daarnaast moeten enerzijds medewerkers met specifieke expertise in energie worden opgeleid over de aard van energiearmoede en de leefwereld van inwoners die hier risico op lopen. Anderzijds moeten medewerkers die direct werken met deze doelgroep, worden geschoold in energie-gerelateerde onderwerpen. Gezien de complexiteit van de energiemarkt is het van essentieel belang dat alle betrokkenen goed geïnformeerd en goed opgeleid zijn om effectief te kunnen handelen.

In dit thema stellen we twee horizontale acties voorop:

Actie 1 Lokale overlegtafel omtrent energiearmoede

Actie 2 Opleidingen voor medewerkers

ACTIE 1: LOKALE OVERLEGTAfel OMTRENT ENERGIEARMOEDE

Om impactvol en efficiënt energiearmoede te bestrijden, is een lokale overlegtafel omtrent energiearmoede met relevante partners en stakeholders een waardevol initiatief. Binnen en buiten de gemeentelijke administratie breng je in kaart welke organisaties en projecten die expertise aan tafel kunnen brengen. Belangrijk is dat organisaties die de kwetsbare groepen vertegenwoordigen ook kunnen aanschuiven. Een regelmatige overlegtafel biedt de mogelijkheid om kennis uit te wisselen over specifieke problematieken, trends en goede praktijken op het terrein om zo het energiearmoedebeleid op punt te stellen. Het kan ook bijdragen aan de kennisopbouw van eerstelijns- en beleidsmedewerkers in de gemeente om inwoners met (risico op) energiearmoede te identificeren en verder te helpen. Anderzijds mag ook een vorm van rechtstreekse inspraak en participatie van kwetsbare inwoners aan het lokaal beleid niet ontbreken.

TIPS & TRICKS

- Zorg ervoor dat de groep rond de overlegtafel zo samengesteld is dat ze het thema energiearmoede vanuit verschillende perspectieven kan belichten en de prominente kwetsbare groepen vertegenwoordigd zijn.
- Maatschappelijk assistenten of organisaties kunnen kwetsbare groepen aanspreken om te polsen of er interesse is om rechtstreeks deel te nemen aan het overleg. Ook ervaringsdeskundigen in armoede kunnen uitgenodigd worden.
- Kleinere gemeenten kunnen samen met andere gemeenten een overleg voorzien.
- Je kan ook gebruik maken van de [praktijkgids](#) die VVSG ontwikkelde rond burgerparticipatie.

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

SAAMO, Energiehuis, energiescanbedrijf, Fluvius, gemeentelijke diensten, CAW, OCMW, sociale huisvestingsmaatschappijen, sociale en armoedeorganisaties, (belangenbehartigers van) kwetsbare groepen, energiecoöperaties, etc.

DOELGROEP

Afhankelijk van de samenstelling van de overlegtafel

IMPACT

Indirect, draagt bij aan de lokale diagnose van energiearmoede, het op punt zetten van een energiearmoedestrategie en sociaal rechtvaardigheidsprincipe

GESCHATTE TIJD

Permanent traject, min. 2
keer per jaar

GESCHATTE KOSTPRIJS

Laag

MONITORING INDICATOR

Het aandeel van de diverse risicogroepen van energiearmoede (bv. huurders) die al dan niet rechtstreeks kunnen participeren aan de overlegtafel

CONTEXT

Overal toepasbaar

IN DE PRAKTIJK: In de Westhoek wordt vier keer per jaar door het Energiehuis en SAAMO West-Vlaanderen een stakeholderoverleg energie(armoede) georganiseerd. Hierbij worden onder andere de energiewerkers van de OCMW's, de woon-diensten, intergemeentelijke woonwinkels, energiescanbedrijven, het provinciaal steunpunt duurzaam bouwen en Fluvius samen gebracht. Op de agenda staan zowel algemene onderwerpen met betrekking tot energie vanuit het Energiehuis als zaken specifiek met betrekking tot het sociaal energiebeleid.

Een ander voorbeeld zijn de [klimaattafels](#) die in specifieke wijken in Heusden-Zolder met de doelgroep werden georganiseerd. Het lokaal bestuur koos hierbij voor wijken waar veel bewoners met recht op het federaal sociaal tarief wonen en waar de woningen ouder zijn en de nood aan renovatie het hoogst is.

ACTIE 2: OPLEIDINGEN VOOR MEDEWERKERS

Kwetsbare inwoners kunnen bijzonder hard getroffen worden door de stijgende energiekosten en de noodzaak om zich aan te passen aan de gevolgen van de klimaatverandering. Het organiseren van opleidingen voor medewerkers van lokale besturen die werken met kwetsbare huishoudens is essentieel voor het impactvol aanpakken van energiearmoede. Opleidingen moeten daarom gericht zijn op het versterken van de kennis en vaardigheden van de professionals om deze kwetsbare inwoners volwaardig te ondersteunen. Thema's binnen deze opleiding kunnen zich inhoudelijk richten op het verwerven van inzichten over energiearmoede en de klimaattransitie, communicatie op maat, hoe gedragsverandering m.b.t. energiebesparing kan gestimuleerd worden, etc. Daarnaast kunnen medewerkers ook een opleiding volgen over de bestaande premies, leningen en begeleidingsinstrumenten om de huishoudens zo goed mogelijk door te verwijzen naar de juiste ondersteuning.

TIPS & TRICKS

Bevraag de opleidingsnoden bij de verschillende organisaties.

Betrek ervaringsdeskundigen in (energie)armoede of professionals die werken met de doelgroep.

Op het platform van [The Good Wave](#) vind je een overzicht van bruikbare tools en inspirerende inzichten over effectieve communicatie over klimaatacties.

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

Energiehuis, OCMW, sociale organisaties, etc.

DOELGROEP

Medewerkers van het OCMW, sociale organisaties, het Energiehuis, het energie-scanbedrijf en andere professionals die contacten hebben met de doelgroep

IMPACT

Indirect, door het verbreden van de kennis en vaardigheden van de medewerkers

GESCHATTE TIJD

Beperkt, indien je voor het geven van de opleidingen kan samenwerken met de experts in het thema.

GESCHATTE KOSTPRIJS

Laag

MONITORINGSINDICATOR

Het aantal deelnemers van de opleiding

CONTEXT

Overal toepasbaar

IN DE PRAKTIJK: SAAMO gaf tijdens de energiecrisis verschillende webinars voor hulpverleners waarbij ze informatie gaven over wat er gebeurde op de energiemarkt en welke maatregelen hulpverleners konden nemen.

4.2 WONEN EN ENERGIE

Energiearmoede en wonen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Huishoudens in woningen van slechte kwaliteit hebben een hoger risico op energiearmoede. Een slecht geïsoleerde woning heeft meer energie nodig om de woning voldoende warm te houden tijdens de winterperiode en dus een minimaal wooncomfort te garanderen. Tegelijk kunnen hoge energieprijzen ertoe leiden dat gezinnen hun verbruik zo sterk beperken dat hun woonkwaliteit achteruitgaat en ze in minder comfortabele of zelfs ongezonde omstandigheden terechtkomen.

Vervolgens zijn de woningprijzen in Vlaanderen, zowel voor [koopwoningen](#)¹¹ als [huurwoningen](#)¹², sterker gestegen dan de middelste en laagste inkomens. Hierdoor is het kopen of huren van een woning voor steeds meer huishoudens uit lage inkomensgroepen en de (lage) middenklasse onbetaalbaar geworden. Dit gaat gepaard met een beperkt aanbod aan sociale woningen en lange wachtlijsten, waardoor deze huishoudens genoodzaakt zijn tot het huren of kopen van een woning die niet voldoet aan de minimale eisen voor woningkwaliteit en energie.

Ongeveer één op tien woningen in Vlaanderen is in slechte of zeer slechte staat, waarbij sociale en private huurders vaker benadeeld zijn dan eigenaars. Een prominente uitdaging die hieraan gelinkt is, is de 'split-incentive' tussen de verhuurder en huurder. Veel verhuurders zijn terughoudend om te investeren in de energie-efficiëntie van huurwoningen, omdat de winst van hun investeringen op de energiefactuur naar de huurder gaat.

Voldoende betaalbare, kwaliteitsvolle en energie-efficiënte (huur)woningen zijn dus cruciaal

in de aanpak tegen energiearmoede. Dit hoofdstuk voorziet een aantal acties waar je als lokaal bestuur op kan inzetten om (huur)woningen te renoveren:

- Actie 3 Een renteloze kredietlijn voor noodkooptelingen
- Actie 4 Het verplichten van het conformiteitsattest
- Actie 5 Het financieel ondersteunen en begeleiden van verhuurders

Naast maatregelen die zich richten op het renoveren van woningen, kunnen kleine energiebesparende maatregelen vanuit de energiescan een grote impact hebben. Hiermee kan immers 150 tot 200 euro per jaar bespaard worden op de energiefactuur.

- Actie 6 'Mijn Energiescan' en kleine energiebesparende maatregelen

Voor bepaalde financieel kwetsbare eigenaars en huurders zijn de preventieve maatregelen ontoereikend, waardoor zij toch energieschulden opbouwen. Lokale besturen spelen een cruciale rol om ervoor te zorgen dat deze huishoudens zich voldoende kunnen verwarmen tijdens de winterperiode en niet afgesloten worden van de energietoevoer.¹³ Zo kan na wanbetaling het contract door de commerciële leverancier worden opgezegd, waarna de levering wordt overgenomen door de netbeheerder. Op 28 februari 2025 leverde de netbeheerder Fluvijs elektriciteit aan 78.617 gezinnen en aardgas aan 60.983 gezinnen¹⁴. Om afsluiting te voorkomen, worden twee acties naar voren geschoven:

- Actie 7 Zet in op de minimale levering voor aardgas en elektriciteit
- Actie 8 Zet in op een outreachende werking van de Lokale Adviescommissie (LAC) voor energie

¹¹ Statbel, 2025

¹² CIB, 2025

¹³ Meer informatie over afsluiting en beschermingsmaatregelen vind je op de [VEKA-website](#).

¹⁴ Vlaamse Nutsregulator, 2025

ACTIE 3: EEN RENTELOZE KREDIETLIJN VOOR NOODKOOPLeningen

Naar schatting is 4% van de Vlaamse woningeigenaars een [noodkoper](#). Door o.a. een gebrek aan degelijke en betaalbare private en sociale huurwoningen, voelen huishoudens met weinig financiële middelen zich genoodzaakt om een kwalitatief minderwaardige woning te kopen zonder de mogelijkheid om te investeren in een grondige renovatie. Dit zorgt onder meer voor hoge energiefacturen, wat hen kwetsbaar maakt voor energiearmoede. Om dit te verhelpen, voorziet het Vlaamse Noodkoopfonds een renteloze 'bulletlening' tot 50.000 euro, waarvan de terugbetaling pas na een termijn van 20 jaar wordt opgestart, of bij vervreemding van de woning. Als je als lokaal bestuur een noodkoopfondsproject wil opstarten, kan je dit doen door een projectaanvraag in te dienen bij het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap. Binnen het project worden minimum 10 noodkoopwoningen in 5 jaar gerenoveerd. Het project zet zowel in op technische als sociale ondersteuning. De projectaanvraag moet door het OCMW ingediend worden, in samenwerking met het Energiehuis en eventuele andere partners.

TIPS & TRICKS

- Zoek meer informatie op over de noodkooptelingen op de website [Vlaanderen.be](#).
- De [VVSG](#) biedt een praktisch draaiboek, voorbeelddocumenten, contracten en aanvraagformulier voor de projectaanvraag aan over het Noodkoopfonds.
- Kwetsbaarheid van woningeigenaars gaat verder dan financiële problemen. Renovatiebegeleiding kan intensief en langdurig zijn, dit proces vraagt hierdoor vaak meer dan twee jaar tijd.
- Voorzie een nauwe samenwerking tussen de gemeente(n), OCMW('s), het Energiehuis en de externe partners.
- Zorg voor een goede planning en coördinatie. Ga in gesprek met bestaande projecten over hun ervaringen.
- Financiering: Per noodkoopwoning in het project waarvoor het OCMW steun vraagt, wordt er in een werkingsvergoeding van 9.000 euro voorzien. Voor toekomstige financiering kunnen de mogelijkheden binnen het federaal Gas- en Elektriciteitsfonds bekeken worden.

TREKKER

Het OCMW (in praktijk soms het lokaal bestuur of Energiehuis)

PARTNERS

Het Energiehuis, eventueel het energiescanbedrijf, sociale dienstverleners, het middenveld en andere diensten van het lokaal bestuur

DOELGROEP

Noodkopers

IMPACT

Hogere woonkwaliteit en lagere energiekosten voor noodkopers

GESCHATTE TIJD

Min. 1 jaar voor de voorbereidingsfase; vanaf de start van het project is er max. 5 jaar tijd te renoveren.

GESCHATTE KOSTPRIJS

Afhankelijk van het aantal noodkoopwoningen. Minstens tien noodkoopwoningen te renoveren, wat in samenwerking kan met andere gemeenten

MONITORINGSINDICATOR

Het aantal noodkoopwoningen dat conform aan de minimale woningkwaliteitsnormen werd gerenoveerd

CONTEXT

Kleine OCMW's kunnen een project met verschillende gemeenten samen indienen

IN DE PRAKTIJK: [Stad Antwerpen](#) neemt van bij de opstart deel aan het Vlaamse Noodkoopfonds en heeft hierdoor veel ervaring opgebouwd. Per zes renovatiebegeleidingsdossiers financieren zij één hiervan met middelen uit het noodkoopfonds. De actieve samenwerking tussen het OCMW, het Energiehuis, energiescanners en een toegewijd renovatieteam, vormt een meerwaarde. Ook [Scherpenheuvel-Zichem](#) neemt vanaf de eerste projectoproep deel aan het Vlaamse Noodkoopfonds. Zij krijgen hiervoor ook ondersteuning van de provincie Vlaams-Brabant. Voor hen vormde het identificeren en benaderen van de doelgroep een uitdaging. De stad [Vilvoorde](#) werkt samen met SAAMO voor het voorzien van sociale begeleiding, naast de bouwtechnische ervaring van het Energiehuis.

ACTIE 4: HET VERPLICHTEN VAN HET CONFORMITEITSATTEST

Als lokaal bestuur kan je het conformiteitsattest verplichten voor verhuurders in jouw gemeente. Het attest is een bewijs dat hun woning in verhuur aan de minimale woningkwaliteitsnormen voldoet, waaronder ook de minimale EPC-norm. Steeds meer lokale besturen verplichten het conformiteitsattest en/of beperken de geldigheidsduur van het attest, die standaard 10 jaar is. Daarnaast zal het vanaf 2028 verboden zijn om de huurprijs te indexeren van woningen die niet voldoen aan de vooropgestelde energienormen. De combinatie van deze twee verplichtingen zal verhuurders stimuleren tot woningrenovatie, om zo de betaalbaarheid en woonkwaliteit voor de huurders te verbeteren. Het reglement van het verplichte conformiteitsattest moet na opmaak ter advies worden voorgelegd aan het Agentschap Wonen in Vlaanderen.

TIPS & TRICKS

- Voorzie voldoende capaciteit om de woningen te controleren, op te volgen, en inwoners te adviseren en informeren.
- Voorzie flankerende ondersteuning voor (oudere) verhuurders. Verwijs hen door naar de ondersteuningsmogelijkheden en beperk de kostprijs van het attest.
- Cijfers over het aantal huurwoningen in jouw gemeente vind je in het [rapport wonen](#).
- Het kan lang duren voor alle woningen gecontroleerd zijn. Start daarom met de oudste woningen. Vergeet niet te melden aan de verhuurder dat de woning in orde moet zijn voor het plaatsbezoek. Er zijn (ver-)huurders die niet meewerken aan plaatsbezoeken. Benadruk de baten voor hen. Een goede brochure kan helpen.
- Er zijn [modelreglementen](#) en veel ervaring bij andere lokale besturen. In dit [overzicht](#) kan je gemeenten vinden die al werken met een verplicht conformiteitsattest en/of beperking in de tijd ervan.
- Financiering: De kostprijs kan deels gecompenseerd worden door een [vergoeding](#) te vragen voor het conformiteitsonderzoek. Gemeenten die zich clusteren in het kader van lokaal woonbeleid, waaronder de opvolging van woningkwaliteit, kunnen hiervoor subsidies aanvragen bij Agentschap [Wonen in Vlaanderen](#).

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

Agentschap Wonen in Vlaanderen, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, provincies, Energiehuis

DOELGROEP

Huurders

IMPACT

Groter aantal betaalbare huurwoningen die voldoen aan de minimale woonkwaliteitsvereisten

GESCHATTE TIJD

Lang

GESCHATTE KOSTPRIJS

Hoog

MONITORINGSINDICATOR

Het aandeel conforme woningen ten opzichte van het totaal aantal huurwoningen (vanaf een bepaald bouwjaar)

CONTEXT

Overal toepasbaar (appartementen zijn complexer)

IN DE PRAKTIJK: In [Hoogstraten](#) werd het conformiteitsattest eerst verplicht voor woningen gebouwd tot en met 2000 bij nieuwe verhuur, en vervolgens uitgebreid naar woningen gebouwd tot en met 2015. De stad organiseerde infosessies voor verhuurders, makelaars en projectontwikkelaars. Voor eigenaars die zich hier niet aan houden wordt een procedure tot GAS-boete opgestart. Ook stad [Menen](#) zet in op een gefaseerde invoering van het verplicht conformiteitsattest op basis van het bouwjaar van de woning. Menen maakt gebruik van de IGS subsidiëring hiervoor. Zij stelden vast dat het aantal huurwoningen stabiel lijkt te blijven, maar er wel een verschuiving is van oude naar nieuwe woningen.

ACTIE 5: HET FINANCIËEL ONDERSTEUNEN EN BEGELEIDEN VAN VERHUURDERS

Om verhuurders aan te zetten tot renovatie is naast wettelijke verplichtingen, ook flankerende ondersteuning noodzakelijk. Het voldoen aan de minimale woningkwaliteitsnormen en een verhoogde energiezuinigheid van de woning realiseren, staat hierbij centraal. Als lokaal bestuur kan je (potentiële) verhuurders stimuleren om hun woning te renoveren en hierna privaat of sociaal te verhuren via een woonmaatschappij. Een combinatie van financiële ondersteuning en ontzorging in het renovatietraject is een van de meest effectieve methoden.

Hoe pak je dat aan?

- Informeer verhuurders over de mogelijkheden van Mijn VerbouwPremie, Mijn VerbouwLening en Mijn EPC-labelpremie. Verhuurders die verhuren via een woonmaatschappij komen in aanmerking voor de hoogste premiebedragen. Als lokaal bestuur kan je ook aanvullende premies voor verhuurders voorzien.
- Voorzie een (totale) ontzorging voor (potentiële) verhuurders, door bijvoorbeeld samen te werken met het Energiehuis, renovatiebegeleiders of private actoren. Zij kunnen eigenaars van leegstaande panden bijvoorbeeld ontzorgen door het renovatieproces volledig uit handen te nemen, waarna de woning sociaal wordt verhuurd.
- Voorzie ook renovatiebegeleiding voor particuliere verhuurders. Dit kan georganiseerd worden binnen de loketwerking van het Energiehuis. Het Energiehuis krijgt hiervoor geen financiering verkrijgen binnen Mijn VerbouwBegeleiding. Als lokaal bestuur kan je bekijken om dit luik te financieren met eigen middelen.

TIPS & TRICKS

De energiezuinigheid bepaalt de huurprijs niet, waardoor eigenaars moeilijk te overtuigen zijn om te renoveren naar een beter EPC-label. Woonmaatschappijen kunnen sociale huurprijzen beter afstellen op de voordelen van de energiezuinigheid van een woning.

Verlaag de drempel om in te stappen door de kost van de ontzorging te verlagen of zelfs weg te nemen.

Er zijn organisaties en energiecoöperaties actief als dienstverlener van (collectieve) renovaties. Contacteer jouw Energiehuis voor vragen over welke partners er in jouw regio actief zijn en hoe de dienstverlening complementair kan worden opgezet.

Bij de [Technische assistentiehuis](#) voor energiegemeenschappen (TEAH) kan je terecht voor onafhankelijk advies over werkende modellen.

Indien er veel appartementsgebouwen zijn, wordt er best ook ingezet op begeleiding voor Verenigingen van Mede-Eigenaars (VME). Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van [Mijn VerbouwBegeleiding](#) en opgebouwde ervaring bij de Energiehuizen van Antwerpen, Mechelen en Oostende.

TREKKER

Lokaal bestuur, Energiehuis en/of IGS Wonen

PARTNERS

Woonmaatschappij, IGS Wonen, Energiehuis, diensten van het lokaal bestuur (wonen, omgeving, ruimtelijke ordening, ...), SAAMO, het Pandschap, WarmNest, etc.

DOELGROEP

Huurders en verhuurders

IMPACT

Groter aantal betaalbare huurwoningen die voldoen aan de minimale woonkwaliteitsvereisten, minder leegstand en meer sociale woningen

GESCHATTE TIJD

Lang. Het zoeken van de (potentiële) eigenaar-verhuurders kan tijd vragen.

GESCHATTE KOSTPRIJS

De renovatiekost ligt bij de verhuurders. Als lokale bestuur kan je zelf renovatiebegeleiding voor verhuurders voorzien of een organisatie subsidiëren om deze begeleiding (inclusief voortrajecten) mogelijk te maken. Reken op zo'n 3.000 à 5000 euro begeleidingskost per project.

MONITORINGSINDICATOR

Het aantal bijkomende sociale huurwoningen en het aandeel huurwoningen op de particuliere markt die voldoen aan de minimale kwaliteitsnormen

CONTEXT

Overal toepasbaar

IN DE PRAKTIJK: [Antwerpen](#) en [Gent](#) hebben uitgebreide ervaring opgebouwd met renovatiebegeleiding voor verhuurders. Beide steden voorzien ook aanvullende renovatiepremies naast de premies van de Vlaamse overheid, met als voorwaarde dat er een maximale huurprijs is.

[De verhuurpromotor in Mol](#) toonde aan dat de vraag naar renovatiebegeleiding voor verhuurders ook bestaat in kleinere gemeenten. SAAMO biedt gratis begeleiding van A tot Z aan eigenaars van een leegstaande woning waarna de woning verhuurd wordt. Na het ontzorgingstraject vindt de woningkwaliteitscontrole plaats. Er werd ook een gerenoveerde woning open gesteld voor (twijfelende) eigenaars.

ACTIE 6: 'MIJN ENERGIESCAN' EN KLEINE ENERGIEBESPARENDE MAATREGELEN

Mijn Energiescan is een belangrijke toegangspoort en krachtig instrument in de strijd tegen energiearmoede. Bij een gratis energiescan gaat een energie-expert, de 'energiescanner', na hoe er energie kan bespaard worden in elke kamer van de woning. Elk lokaal bestuur heeft reeds een samenwerkingsovereenkomst met een scanbedrijf. De scans worden ofwel door het Energiehuis ofwel door een sociaal circulaire onderneming uitgevoerd. Huishoudens krijgen van de energiescanner energiebesparende tips over hun verwarming, verlichting en huishoudtoestellen. Bovendien krijgen ze hulp aangeboden bij vragen over hun energiefactuur en -leverancier, hun sociale rechten met betrekking tot energie en worden ze eventueel doorverwezen naar het OCMW voor extra ondersteuning. De scanner voert ook kleine energiebesparende maatregelen uit ter waarde van 25 euro, zoals het vervangen van lampen naar LED-lampen en het installeren van een thermo-hygrometer. [Mijn Energiescan](#) is een initiatief van de Vlaamse overheid en kan aangevraagd worden via de website.

Als lokaal bestuur kan je naast het spaarpakket van 25 euro inzetten op bijkomende financiering voor kleine energetische maatregelen die zichzelf terugverdienen binnen 5 jaar. Hierbij kan aan volgende ingrepen gedacht worden: slimme kamerthermostaten, slimme thermostatische radiatorcrans, radiatorventilatoren, slimme sturingsapparaten voor boilers en elektrische accumulatieverwarming en stekkerzonnepanelen.

TIPS & TRICKS

- Promoot Mijn Energiescan via de lokale communicatiekanalen.
- Combineer Mijn Energiescan met een samenwerking aan het [Papillon-project](#) van SAAMO waarbij energiezuinige huishoudtoestellen verhuurd worden inclusief de garantie om het toestel te repareren of te vervangen. [Mijn Kortingsbon](#) voor energiezuinige huishoudtoestellen kan zowel bij aankoop als binnen een huurformule ingezet worden.
- Stimuleer de samenwerking tussen het OCMW en het scanbedrijf. Als het OCMW inschat dat een energiescan relevant is, kan het OCMW de scan rechtstreeks bij het scanbedrijf aanvragen. Neem bijvoorbeeld de energiescan op in het intake-formulier van het OCMW.
- Stimuleer ook de samenwerking tussen het scanbedrijf en het Energiehuis indien de scans niet door het Energiehuis worden uitgevoerd. Zo wordt het begeleidingstraject van de Energiehuizen bij het onderhoud van de verwarmingsketel vaak gecombineerd met de energiescan. Daarnaast kan de scanner ook doorverwijzen naar het Energiehuis voor meer informatie over premies en leningen, alsook voor renovatiebegeleiding.
- Deze actie kan in het bijzonder op huurders gericht worden. De scan combineren met kleine energiebesparende ingrepen zorgt er namelijk voor dat huurders onafhankelijk van de verhuurder een structurele energiebesparing kunnen realiseren.
- Verwijs de klanten eventueel door naar een [waterscan](#) waarbij het waterverbruik in kaart wordt gebracht.

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

Het energiescanbedrijf, het Energiehuis, het OCMW, en eventueel SAAMO. Fluvius biedt ondersteuning bij de uitvoering van de scans (opleiding en rapportering)

DOELGROEP

De doelgroepen die gefinancierd worden door de Vlaamse overheid kan je terugvinden via www.vlaanderen.be/mijnennergiescan. Het lokaal bestuur kan ook zelf scans voor een bredere doelgroep organiseren met eigen middelen.

IMPACT

Directe impact op de energie-efficiëntie en het realiseren van energiebesparing in kWh en euro's, verhoogd bewustzijn en gedragsverandering over het energiegebruik, verhoogde take-up van sociale rechten, meer vaardigheden en kennis over de energiemarkt.

GESCHATTE TIJD

Kort, lopende samenwerking met energiescanbedrijf

GESCHATTE KOSTPRIJS

Afhankelijk van de lokale invulling. De Vlaamse overheid voorziet een vergoeding van ongeveer 300 euro per uitgevoerde scan en 25 euro voor het spaarpakket.

MONITORINGSINDICATOR

Het aantal uitgevoerde energiescans

CONTEXT

Overal toepasbaar

////////////////////////////////////

ACTIE 7: ZET IN OP DE MINIMALE LEVERING VAN AARDGAS EN ELEKTRICITEIT

Kwetsbare huishoudens worden na het niet betalen van hun energiefacturen bij een commerciële leverancier klant bij netbeheerder Fluvius. Met een digitale meter in voorafbetaling (de Prepaid-functie), kunnen deze huishoudens via het OCMW tussen 1 november en 31 maart onder bepaalde voorwaarden een minimale levering aardgas aanvragen om hun woning te verwarmen. Voor elektriciteit kunnen de huishoudens met een exclusieve nachtmeter ook van de minimale levering elektriciteit gebruik maken. Het is de taak van het OCMW om na te gaan of er aan alle voorwaarden voldaan is. Na de goedkeuring laadt het OCMW iedere 14 dagen een bedrag op de digitale meter op. Dit bedrag wordt bepaald op basis van woningtypologie en beschermde of niet-beschermde afnemer.

Elk OCMW kan gebruik maken van een platform van Fluvius waar ze kan terugvinden wie op hun grondgebied klant is bij de netbeheerder en wie een digitale meter in voorafbetaling heeft. Als OCMW kan je deze huishoudens best proactief contacteren om afsluiting van de energieafvoer te vermijden. Als ze niet telefonisch of per brief bereikbaar zijn, kan je hen een bezoek aan huis brengen.

TIPS & TRICKS

Werk voor de proactieve benadering eventueel samen met het CAW en/of SAAMO.

Zet aansluitend in op het [Sociaal Mazoutfonds](#) bij mensen die zich verwarmen met stookolie en hiervoor onvoldoende financiële middelen hebben.

Koppel de toekenning van de minimale levering aan actie 6: 'Mijn Energiescan' en kleine energiebesparende maatregelen voor extra impact.

Bekijk ook of de verwarmingsketel moet onderhouden worden. Als dit nodig is, kan gebruik worden gemaakt van het [begeleidingstraject](#) bij het Energiehuis en de financiële tussenkomst in de factuur van het onderhoud.

Onderzoek of de minimale levering automatisch(er) kan toegekend worden.

TREKKER

Het OCMW

PARTNERS

Fluvius, SAAMO, CAW en het Energiehuis

DOELGROEP

Klanten aangesloten bij netbeheerder Fluvius

IMPACT

(Zeer) kwetsbare huishoudens kunnen zich voldoende verwarmen. De bedragen worden jaarlijks berekend en zijn goed voor 60% van het gemiddeld verbruik van drie woningtypes (appartement, rijwoning, vrijstaande woning).

GESCHATTE TIJD

Afhankelijk van bestaande werking

GESCHATTE KOSTPRIJS

70% van de opgeladen bedragen wordt vergoed door het VEKA. De overige 30% kan het OCMW terugverdienen van de klant, maar bij voorkeur financiert het lokaal bestuur dit vanuit het federaal Gas- en Elektriciteitsfonds of eigen middelen.

MONITORINGSINDICATOR

Het aantal toegekende minimale leveringen ten opzichte van het aantal klanten bij de netbeheerder met een digitale meter in voorafbetaling

CONTEXT

Overall toepasbaar

ACTIE 8: ZET IN OP EEN OUTREACHENDE AANPAK VAN DE LOKALE ADVIESCOMMISSIE (LAC) VOOR ENERGIE

De netbeheerder die een verbruiker wil afsluiten, moet in bepaalde gevallen eerst advies vragen aan de Lokale Adviescommissie (LAC) van de gemeente. In deze commissie zit een maatschappelijk werker van het OCMW, de netbeheerder en eventueel de schuldbemiddelaar van de verbruiker. Het OCMW onderzoekt dan eerst de situatie van de gebruiker. Als het probleem niet opgelost kan worden, bespreekt de LAC het dossier op een vergadering. Ook de gebruiker wordt uitgenodigd op de vergadering om zich te verdedigen. De LAC beslist dan over afsluiting of heraansluiting van elektriciteit of aardgas.

Als OCMW kan je best 'outreachend' werken. Het is niet altijd mogelijk om de verbruikers in kwestie telefonisch of per brief te bereiken. Een zeer proactieve houding, met huisbezoeken en verstaanbare communicatie, in combinatie met het werken op maat van de verbruiker heeft de grootste slaagkans om zo veel mogelijk afsluitingen te voorkomen.

TIPS & TRICKS

Werk eventueel samen met SAAMO of het CAW, als de personeelscapaciteit van het OCMW een outreachende aanpak niet toelaat.

Fluvius moedigt OCMW's aan om op de LAC-zitting 'totaalbeslissingen' te nemen. Dit betekent dat, bij niet-naleving van het betaalplan, het vervolgtraject meteen mee beslist wordt. Dat lijkt in eerste instantie efficiënter wegens minder terugkerende dossiers. Ga hier voorzichtig mee om. Bekijk per dossier de meerwaarde van een totaalbeslissing. Zorg dat een dergelijke beslissing succesvolle hulpverlening niet in de weg staat.

Koppel deze actie aan actie 6 ('Mijn Energiescan' en kleine energiebesparende maatregelen) en actie 7 (de minimale levering van aardgas en elektriciteit) voor extra impact.

TREKKER

Het OCMW en Fluvius

PARTNERS

SAAMO, CAW en het Energiehuis

DOELGROEP

Klanten waarvoor de netbeheerder Fluvius een verzoekschrift tot afsluiting indiende bij de Lokale Adviescommissie

IMPACT

(Zeer) kwetsbare huishoudens worden niet afgesloten van hun energietoevoer

GESCHATTE TIJD

Middellang; Om effectief te zijn is intensieve begeleiding nodig, dus investeer hierin voldoende tijd.

GESCHATTE KOSTPRIJS

Afhankelijk van de bestaande werking. Outreachend werken betekent dat er vooral voldoende personeelscapaciteit moet zijn.

MONITORINGSINDICATOR

Het aantal klanten bij de netbeheerder met een digitale meter in voorafbetaling, met een verzoekschrift tot afsluiting en/of die door begeleiding van het OCMW binnen één jaar terug konden overstappen naar de commerciële markt

CONTEXT

Overal toepasbaar

4.3 MOBILITEIT

Mobiliteitsarmoede is een specifieke vorm van energiearmoede waarbij het vrij verplaatsen van inwoners in het gedrang komt en ze dus niet volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Het risico op mobiliteitsarmoede wordt o.a. gedreven door de beschikbaarheid, toegankelijkheid en betaalbaarheid van mobiliteit voor jouw inwoners, samen met hun vaardigheden om de vervoersmiddelen te kunnen gebruiken en andere ruimtelijke en socio-economische factoren. Naar schatting bevinden één op vijf Belgen zich momenteel in mobiliteitsarmoede.¹⁵

De auto is veruit het dominantste vervoersmiddel in Vlaanderen¹⁶. Dat hangt sterk samen met hoe onze ruimtelijke ordening is vormgegeven. Ons dominante autogebruik draagt zowel bij aan de klimaatuitdaging als aan de mobiliteitsarmoede. Personenwagverkeer is namelijk o.a. deels verantwoordelijk voor de klimaatopwarming (12% van de broeikasgasuitstoot¹⁷ in Vlaanderen)¹⁸, luchtvervuiling, geluidshinder en verharding. Onze afhankelijkheid van de auto als samenleving sluit bovendien diverse groepen van de bevolking uit. Uit onderzoek blijkt dat de kans op mobiliteitsarmoede om diverse redenen groter is bij werkzoekenden, ouderen, jongeren, inwoners van landelijke gebieden, laaggeschoolden, mensen met een laag inkomen, een migratieachtergrond, met een fysieke of mentale beperking, mensen zonder rijbewijs of weinig digitale kennis. Een combinatie van deze verschillende risicoprofielen zorgt voor een verhoogde kwetsbaarheid.¹⁹

Het gemiddeld netto-inkomen is bijvoorbeeld sterk verbonden met zowel het gemiddeld aantal verplaatsingen per persoon als de afstand van die verplaatsingen. Dat kan o.a. toegeschreven worden aan de correlatie tussen autobezit en inkomen.²⁰

Huishoudens met een hoog inkomen verplaatsen zich vaker en verder met de wagen dan laaggeschoolden, werklozen, jongeren en ouderen.²¹ Ook zijn de best bereikbare plaatsen in Vlaanderen vaak het duurst om te wonen.²² Deze kloof zal door de verwachte stijging in fossiele brandstofprijzen alleen maar toenemen.

Dit terwijl de kwetsbare groepen met een laag inkomen significant minder bijdragen aan de broeikasgasuitstoot en de andere negatieve effecten van autogebruik. Bovendien kampen net zij gemiddeld vaker met gezondheidsproblemen en leven ze vaker op plekken waar ze meer blootgesteld worden aan luchtvervuiling en geluidshinder. Door de combinatie van deze blootstelling, een zwakker immuunsysteem en een lager inkomen ondervinden ze vaak meer gezondheidsrisico's van de blootstelling dan huishoudens die welvarend zijn.²³

Binnen de mobiliteitstransitie is het dus zeer belangrijk om de kwetsbare groepen degelijk te ondersteunen. Op lange termijn is de bouwshift met kernversterking, goedgelegen betaalbare woningen en een geconnecteerde, toegankelijke infrastructuur voor actieve mobiliteit en openbaar vervoer het antwoord. Op korte termijn kan je als lokaal bestuur het mobiliteitsaanbod voor mobielarme inwoners diversifiëren, versterken en betaalbaar maken en hen ondersteunen in hun kennis en vaardigheden met o.a. volgende acties:

Actie 9 Een betaalbaar fietsaanbod

Actie 10 (Meer dan) autodelen (alleen)

Actie 11 (Digitaal) wegwijs in het verkeer

¹⁵ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2020

¹⁶ Van Eeno, 2024

¹⁷ Aandeel van de totale BKG-uitstoot (ESR + ETS-sectoren) in 2022. Voor enkel ESR-sectoren was het aandeel van personenwagverkeer 21%.

¹⁸ VEKA, 2025

¹⁹ Mobiliteitsraad, 2024

²⁰ Van Eeno, 2024

²¹ Janssens et al., 2023

²² SERV, 2024

²³ RESET Vlaanderen, 2024

ACTIE 9: EEN BETAALBAAR FIETSAANBOD

Een maatregel om mobiliteitsarmoede te beperken is om fietsen voor zoveel mogelijk inwoners haalbaar en betaalbaar te maken. Ook bij fietsen is er namelijk een socio-economische kloof waargenomen: in centrumsteden maken meer huishoudens in de hogere inkomenscategorieën wekelijks gebruik van de fiets in vergelijking met de laagste inkomenscategorie.²⁴ Als lokaal bestuur kan je een fietsverhuur of fietsleasingsysteem opzetten voor kwetsbare groepen om deze kloof te helpen dichten. Ook het (helpen) opzetten van projecten waarbij tweedehandsfietsen worden opgeknapt en opnieuw aangeboden, is een waardevol – en bovendien circulair - initiatief. Verder creëren deze initiatieven kansen voor sociale tewerkstelling.

TIPS & TRICKS

Een cruciale voorwaarde is een veilig en aaneengesloten netwerk van fietsinfrastructuur in de woon-, dorps- en stadskernen en langs grote verkeersassen.

Een fiets hebben is één ding, kunnen fietsen is nog iets anders. Fietslessen organiseren op maat van kinderen, volwassenen en senioren (e-bikes) is een grote meerwaarde.

De mogelijkheid hebben om de fiets te onderhouden is ook belangrijk: een fietshersteldienst, een publiek toegankelijke materialenbib voor herstellingen en/of opleidingen rond fietsonderhoud kunnen hier een antwoord op bieden.

Gezocht: een initiatief dat een fietsaanbod uitbreidt met e-steps en e-scooters. Bij sommige doelgroepen is dat laatste een alternatief met voldoende status of voor mensen die om fysieke redenen niet kunnen fietsen.

TREKKER

Lokaal bestuur of vzw

PARTNERS

Bestaande fietsorganisaties, de kringwinkel, fietsbib, etc.

DOELGROEP

Afhankelijk van lokale invulling

IMPACT

Grotere bewegingsvrijheid bij gebruikers en een positieve bijdrage aan klimaatmitigatie

GESCHATTE TIJD

Afhankelijk van bestaand aanbod, kort tot middellang

GESCHATTE KOSTPRIJS

Afhankelijk van bestaand aanbod, laag tot gemiddeld

MONITORINGSINDICATOR

Aantal fietsen verhuurd/geleased/gekocht per jaar

CONTEXT

Overall toepasbaar, de schaal van het initiatief is afhankelijk van de grootte van jouw gemeente. Kleinere gemeenten kunnen een samenwerking opzetten

IN DE PRAKTIJK: [Mobiel vzw](#) zorgt in Kortrijk voor een geïntegreerd aanbod aan fietsvoorzieningen. Zowel voor het huren, leasen als aankopen van tweedehands fietsen kan je er terecht. Er wordt gemikt op bewoners, bedrijven en bezoekers. Er zijn hersteldiensten, opleidingen om te leren fietsen of zelf herstellingen uit te voeren. Als fietspunt beheren zij de bluebikes aan het station.

De stad Luik werkt onder de noemer [Vélocité](#) aan een integraal aanbod rond fietsen, waarin o.a. fietsen aan een aantrekkelijke prijs aangeboden worden. Door het succes is het initiatief uitgebreid naar elektrische fietsen. Het project heeft zo een duidelijke positieve invloed op de mobiliteitskeuzes van een groot aantal Luikenaars. Nederlandstalige info via [Fietsberaad](#).

²⁴ Mobiel21, 2023a

ACTIE 10: (MEER DAN) AUTODELEN (ALLEEN)

Autodelen maakt het mogelijk voor inwoners om zich te verplaatsen wanneer andere vervoersopties niet aanwezig of minder geschikt zijn. Doordat men geen auto moet aanschaffen en de kosten verdeeld over meerdere gebruikers, is een auto delen in vele gevallen kostenbesparend. Bovendien zorgen deelwagens voor een efficiënter ruimte- en materiaalgebruik. Private wagens staan namelijk gemiddeld 96% van de dag geparkeerd. Elektrische deelwagens zorgen dan weer voor minder fossiele kilometers. Als lokaal bestuur kan je een regierol opnemen om de visie en/of het systeem van (elektrische) deelmobiliteit uit te werken voor de lokale context. De huidige drempels die aangepakt moeten worden nemen diverse vormen aan en vragen om een geïntegreerde aanpak. Enkele veelvoorkomende uitdagingen die je als lokaal bestuur kan helpen overbruggen, zijn:

- **Locatie en infrastructuur:** Waar staan de deelwagens best geparkeerd om de kwetsbare groepen in je gemeente te bereiken? Op die plekken, bijvoorbeeld in sociale woonwijken en nabij basisfaciliteiten, kan je laadinfrastructuur plaatsen en een aangepast parkeerbeleid uitwerken.
- **Financieel:** Deelmobiliteit werkt met een digitale reservatie en online betaling via een kredietkaart. Huishoudens met een laag inkomen hebben niet altijd een smartphone. Als lokale bestuur kan je bijvoorbeeld smartphones in bruikleen geven. Huishoudens met budgetbeheer, zonder kredietkaart, zouden via de sociale dienst kunnen afrekenen. Een sociaal tarief kan gehanteerd worden bij zowel een eigen deelsysteem als bij de vergunningsvoorwaarden van autodeelorganisaties of -bedrijven.
- **Kennis en vaardigheden:** Een cruciale flankerende actie is het inzetten op kennis en vaardigheden van de kwetsbare doelgroepen. Weten zij dat het systeem bestaat en weten ze hoe het werkt? Door een buddywerking (eventueel met vrijwilligers), een lokaal aanspreekpunt, digitale lessen en/of testmomenten te organiseren, maak je hen wegwijs in het gebruik van het deelsysteem.

TIPS & TRICKS

Er bestaan verschillende deelmobiliteitsystemen. [Way to Go](#) biedt informatie en begeleiding op maat aan voor lokale besturen, zowel voor deelwagens als deelfietsen. Werk ook samen met sociale partners om een visie en systeem uit te werken die past binnen de leefwereld van de kwetsbare inwoners.

Een goede zichtbaarheid trekt meer gebruikers aan. Met behulp van brugfiguren en/of een sterke, visuele communicatiecampagne wordt het deelsysteem bekender onder de doelgroepen.

Om vanaf het begin een grootschalig systeem te kunnen aanbieden, kan je op schaal van de intercommunale werken. Dit verhoogt de betrouwbaarheid en flexibiliteit voor de gebruikers.

TREKKER

Lokaal bestuur of intercommunale

PARTNERS

Autodeelorganisaties of -bedrijven;
OCMW en sociale partners

DOELGROEP

Elke kwetsbare groep met een rijbewijs

IMPACT

Grotere bewegingsvrijheid bij gebruikers en een positieve bijdrage aan klimaatmitigatie

GESCHATTE TIJD

Afhankelijk van het bestaand aanbod

GESCHATTE KOSTPRIJS

Hoog, afhankelijk van lokale invulling. Gemeente Vorselaar investeerde bijvoorbeeld 60.000 euro voor 2 deelwagens en flankerende acties.

MONITORINGSINDICATOR

Het aandeel kwetsbare huishoudens die gebruik maken van het deelsysteem per jaar

CONTEXT

Hoe stedelijker, hoe meer potentiële gebruikers, hoe goedkoper de actie wordt. Landelijke gemeenten kunnen een samenwerking opzetten.

IN DE PRAKTIJK: Gemeente Vorselaar zorgde voor [twee elektrische deelwagens bij een nieuw sociaal huisvestingsproject](#). Een kantelmoment, zoals een verhuis, is het ideale moment om een deelwagen uit te testen. Er werd niet enkel ingezet op aanbod in een kwetsbare wijk, maar ook op het wegwerken van financiële drempels en het versterken van vaardigheden.

De landelijke gemeente Herne heeft een [autodeel-aanbod via een eigen laadpaal](#) aangesloten op de eigen zonnepanelen op het dak van de bibliotheek. Op die manier is dit een financieel heel haalbare oplossing.

ACTIE 11: (DIGITAAL) WEGWIJS IN HET VERKEER

Digitale toepassingen worden steeds meer ingebed in onze mobiliteitssystemen. Om van de ene naar de andere locatie te gaan, maken we steeds meer gebruik van apps om routes, overstappunten en haltes te vinden, het kopen van trein-, tram- en busbiljetten en het huren van deelmobiliteit. Maar niet iedereen is even thuis in deze digitale wereld: het gebrek aan digitale vaardigheden is een drempel bij de huidige mobiliteitssystemen. Dat is vooral zichtbaar bij ouderen, laaggeschoolden en in mindere mate bij mensen met een laag inkomen.²⁵

Om dit te verhelpen kan je als lokaal bestuur een 'buddywerking' opzetten. Een 'buddywerking' is een ondersteunend netwerk dat inwoners met weinig digitale kennis wegwijs maakt in het gebruiken van de diverse apps. De 'buddies' zijn vrijwilligers die kort opgeleid worden in het ondersteunen van de doelgroepen. Ze helpen deze kwetsbare inwoners één op één door o.a. de werking van de apps uit te leggen, enkele keren samen te oefenen en bereikbaar te zijn voor verdere vragen.

TIPS & TRICKS

De Lijn lanceerde voorjaar 2025 een [Toolbox digitale inclusie](#) met informatie en presentatiemateriaal voor lesgevers.

De 'buddywerking' kan uitgebreid worden naar andere digitale toepassingen en/of naar andere vaardigheden in het verkeer, zoals bijvoorbeeld het oefenen van fiets- of busroutes.

Communiceer via scholen, gemeenschapscentra en lokale organisaties om het initiatief zo breed mogelijk bekend te maken.

7% van de Vlamingen heeft thuis geen toegang tot het internet.²⁶ Als gemeente kan je bijkomend inzetten op het sensibiliseren van deze Vlamingen over goedkope internettarieven bij providers, het sociaal tarief van de federale overheid of door zelf financiële tussenkomst voor hen voorzien voor internet, een smartphone of computer, bijvoorbeeld via het OCMW.

TREKKER

Lokaal bestuur of vzw

PARTNERS

Afhankelijk van lokale invulling (dienstencentrum, seniorenverenigingen, armoedeverenigingen, vormingsorganisaties)

DOELGROEP

Afhankelijk van lokale invulling (vooral ouderen, laaggeschoolden en mensen met een laag inkomen)

IMPACT

Verhoogde capaciteit en zelfredzaamheid bij kwetsbare groepen

GESCHATTE TIJD

Minder dan 1 jaar

GESCHATTE KOSTPRIJS

Laag, kan op basis van vrijwilligers

MONITORINGSINDICATOR

Afhankelijk van lokale invulling, bijvoorbeeld aantal inschrijvingen per jaar

CONTEXT

Overal toepasbaar

IN DE PRAKTIJK: Uit bevragingen bij de Laakdalse senioren is geconcludeerd dat een deel van hen moeilijkheden ondervindt bij het nemen van het openbaar vervoer. De gemeente Laakdal zet daarom [Lijnbuddies](#) in om senioren wegwijs te maken in het openbaar vervoer. Een lijnbuddy is een vrijwilliger die samen met de gebruiker een traject met de bus tracht onder de knie te krijgen, door één tot twee keer samen op pad te gaan. Deze actie kan ook naar digitale vaardigheden of andere doelgroepen worden uitgebreid.

²⁵ Mobiel21, 2023b

²⁶ Mobiel21, 2023b

4.4 KLIMAATADAPTATIE

In Vlaanderen zullen hittegolven steeds vaker, langer en intenser voorkomen met steeds vaker extreem hoge temperaturen.²⁷ De hittestress die daarmee gepaard gaat, tast de levenskwaliteit en gezondheid van de bevolking aan, vooral in dichtbebouwde kernen zoals steden. Hoe groter de stad, hoe groter het hitte-eiland effect. Bovendien blijkt de nood aan én het vermogen om zich aan het klimaat aan te passen ongelijk verdeeld onder bevolkingsgroepen.²⁸ Sommige groepen zijn namelijk kwetsbaarder voor hittestress, net zoals voor extreme koude: kinderen, ouderen, mensen met een al bestaande gezondheidsproblematiek of met een laag inkomen. In het bijzonder heeft deze laatste groep het moeilijker om zich aan te passen aan deze nieuwe realiteit - denk bijvoorbeeld aan het verwarmen of koelen van een slechtgeïsoleerde woning (zie ook thema wonen en energie), geen private buitenruimte hebben, of geen buurtgroen op wandelafstand vinden. Het is aangetoond dat armere Vlaamse wijken vaker minder groen hebben²⁹, en dus vatbaarder zijn voor hittekwetsbaarheid. Inwoners van deze wijken lopen risico op 'zomer-energiearmoede'. Daarom is ook klimaatadaptatie een cruciaal aspect van een rechtvaardige transitie.

Klimaatadaptatie houdt in dat we ons aanpassen aan de huidige en toekomstige klimaatrisico's. Door bijvoorbeeld meer groen en blauw in onze leefomgevingen te integreren, kunnen we niet alleen het hitte-eiland effect verzachten; luchtkwaliteit, wateroverlast en droogte

aanpakken, maar ook het energieverbruik optimaliseren en onze leefomgeving gezonder maken. De 3+30+300 vuistregel voor elke wijk werd in het leven geroepen omdat ze voordelen biedt voor zowel het klimaat als het welzijn van de buurtbewoners. De vuistregel omvat dat vanuit elke woning minimum 3 goed ontwikkelde bomen zichtbaar zijn, dat minimum 30% van elke wijk bedekt is door boomkruinen, struiken en ander groen en dat iedereen op maximum 300 meter van een publieke groene ruimte van minimum 1ha woont. Een aandachtspunt bij deze en andere klimaatadaptatiemaatregelen is dat zij ook onbedoeld ongelijkheden kunnen versterken indien er geen rekening wordt gehouden met de ongewenste neveneffecten voor de kwetsbare inwoners. Bij de opwaardering van een wijk kan bv. 'groene' gentrificatie optreden, waardoor de wijk voor haar huidige, kwetsbare inwoners onbetaalbaar kan worden.³⁰

Dit thema maakt je wegwijs in een aantal acties voor lokale besturen om klimaatadaptatie op effectief in te zetten voor mensen met (risico op) energiearmoede. De focus ligt bij dit thema op het de inrichting van het publieke domein.

Actie 12 Het prioriteren van vergroeningszones in kwetsbare wijken

Actie 13 Participatieve inrichting van groene ruimten

Actie 14 Een netwerk van koelte- en warmteplekken

²⁷ VMM, n.d.

²⁸ EEA, 2022

²⁹ Greenpeace België, 2024

³⁰ Anguelovski et al., 2022

ACTIE 12: HET PRIORITEREN VAN VERGROENINGSZONES IN KWETSBARE WIJKEN

Vanuit een energiearmoede-perspectief is het belangrijk om wijken met een grote hittekwetsbaarheid, zowel fysiek als demografisch, prioritair te vergroenen bij het implementeren van de 3+30+300 vuistregel. Om deze wijken te identificeren, bestaat de 'hittekwetsbaarheidskaart' van Departement Zorg voor heel Vlaanderen. Op het niveau van de statistische sector, combineert deze kaart informatie over (1) waar hittestress het grootst is (aantal hittegolfgraaddagen) en (2) waar de doelgroepen wonen die potentieel kwetsbaarder zijn voor deze hittestress, op basis van socio-economische kenmerken, zorglocaties, leeftijd, bevolkingsdichtheid en de aanwezigheid van parken en bomen in de omgeving. Hoe hoger de score, hoe kwetsbaarder de wijk is voor hittestress. De hittekwetsbaarheidskaart vormt een goede basis voor een gemeentelijk vergroeningsplan dat rekening houdt met zomer-energiearmoede.

TIPS & TRICKS

Het vergroenen van hittekwetsbare wijken met een groot aandeel aan kwetsbare huurders kan ook leiden tot een beleidsparadox: vergroening is noodzakelijk in deze wijken, maar die opwaardering zorgt potentieel ook voor gentrificatie met als gevolg dat de wijk voor de huidige huurders onbetaalbaar kan worden. Dit is niet bij elke vergroeningsingreep het geval, maar de actie moet wel met aandacht voor deze paradox uitgevoerd worden. Indien je het risico hoog inschat, is flankerend beleid rond betaalbaarheid van (huur)woningen aangewezen, zoals het verhogen van het aandeel sociale woningen in de wijk.

Bekijk bij gebruik van de hittekwetsbaarheidskaart ook de deellagen. Zo kan je achterhalen welke bevolkingsgroepen er precies wonen en waar extra groen moet voorzien worden om hittestress te milderen. De [handleiding](#) maakt je hier wegwijs in.

Tijd en middelen kunnen bespaard worden door vergroeningsacties te combineren met geplande riool- of mobiliteitswerken om de straten of pleinen maar eenmaal opnieuw aan te leggen.

Behoud bestaande bomen: oudere, volgroeide bomen geven meer klimaat- en gezondheidsvoordelen dan jonge, nieuwe bomen.

Werk een integraal ontwerp uit waar er voldoende plaats (ondergronds) is voor bomen, maar ook struiken, kruiden en ander laag groen. Een kwalitatieve groene ruimte bestaat uit zo veel mogelijk diverse soorten en gelaagdheid.

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

De dienst ruimtelijke planning, de groendienst, de dienst mobiliteit; de provincie; het Regionaal Landschap, streekintercommunale en/of burgerinitiatieven.

DOELGROEP

Kinderen, ouderen, mensen met chronische ziekten, een lage(re) socio-economische status en/of in een dichtbevolkte wijk.

IMPACT

Ongelijkheden in verkoeingsmogelijkheden voor de meest kwetsbaren worden verkleind.

GESCHATTE TIJD

Kort

GESCHATTE KOSTPRIJS

Kaart: gratis beschikbaar; Vergroening: geen, reguliere middelen worden geherorienteerd
Onderhoudskosten: extensief en ecologisch beheer heeft vaak lagere operationele kosten.

MONITORINGSINDICATOR

Verandering in het aandeel hoog groen, het aandeel groen en de wandelafstand tot groene ruimte in de geïdentificeerde kwetsbare wijken.

CONTEXT

Stads- of dorpskern

IN DE PRAKTIJK: De Nederlandse [stad Arnhem](#) past de 3+30+300-vuistregel voor vergroening sinds 2024 toe. Aan de hand van luchtfoto's en data van stedelijk groen werden de wijken die niet aan de 3-30-300 norm voldoen geïdentificeerd. In combinatie met data over socio-economische kenmerken, gezondheid en welzijn werden binnen de geïdentificeerde wijken gebieden afgelijnd waar de inwoners een ondermaatse leefkwaliteit hebben. Dit zijn de 'focusgebieden' voor vergroening waar de stad op inzet. Ze biedt in deze focusgebieden bv. een verhoogde [subsidie](#) aan voor private groenblauwe initiatieven. Bovendien neemt de stad de kwaliteit van het stedelijk groen mee in hun analyse en uitvoering, zoals de leeftijd en groeiomstandigheden van bomen en de gebruiksmogelijkheden van groene ruimten.

ACTIE 13: PARTICIPATIEVE INRICHTING VAN GROENE RUIMTEN

Het (her)inrichten van publieke ruimte vormt niet alleen een kans om klimaatbestendigheid van de wijk te verhogen, maar ook om een inclusievere omgeving te creëren voor wijkbewoners en hen te verkoelen. Zeker in wijken met dichtbevolkte en krappe woonsituaties, is de kwaliteit van de publieke ruimte en het groen zeer belangrijk voor het welzijn van inwoners. Door middel van een participatietraject op maat van de verschillende kwetsbare inwoners, krijg je inzicht in hun noden, wensen en percepties. Deze kunnen sterk verschillen naargelang hun socio-economische, culturele en/of persoonlijke achtergrond, gender en leeftijd. Een participatietraject dat cocreatie van de (her)inrichting met de bewoners centraal zet, brengt vele voordelen op. Ervaring leert dat gecocreëerde plekken een groter gevoel van eigenaarschap opwekken bij de betrokken doelgroepen en door hen meer gebruikt worden.

Bij de (her)inrichting moeten ook klimaatbestendigheidsvoorwaarden worden meegenomen, zoals schaduwcreatie, boomsoorten en bodemzorg. Een ontwerpteam met expertise in participatie is de ideale partner om de gecapteerde wensen en noden, vaak met tegenstrijdigheden, samen te brengen in een ontwerp dat zowel voor het klimaat als de wijkbewoners werkt.

TIPS & TRICKS

De organisatie van participatieve trajecten moeten rekening houden met de leefwereld van de kwetsbare inwoners. Organiseer de sessies bv. na de werkuren, met kinderopvang en in niet-technisch taalgebruik.

Kwetsbare inwoners zijn vaak moeilijk bereikbaar: beroep doen op een tussenpersoon of lokale organisatie waar er al een vertrouwensband is, kan hierbij helpen.

Participatie begint bij het begin. Vraag aan de doelgroep hoe ze liefst betrokken willen worden. De conventionele publieke consultatie na ontwerp is niet voldoende. Workshops, spelletjes en/of een tijdelijke herinrichting van de ruimte zijn creatievere manieren die vaak een beter bereik hebben bij de buurtbewoners.

In participatietrajecten moet je alert zijn voor de machtsposities tussen doelgroepen (bv. vrouw vs. man, jong vs. oud, ...) zodat iedereen een kans heeft om hun wensen en noden aan te geven. Het opsplitsen van doelgroepen kan het potentieel onevenwicht helpen verzachten.

Na het ontwerp worden er feedbackrondes georganiseerd om het ontwerp op punt te zetten en het draagvlak te behouden. Het is belangrijk dat de beweegredenen achter compromissen in het ontwerp duidelijk worden gecommuniceerd.

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

Ontwerpbureau met expertise in participatie;
buurtwerkers, lokale netwerken en/of organisaties die in contact staan met de kwetsbare doelgroepen;
dienst ruimtelijke planning, de groendienst

DOELGROEP

Afhankelijk van lokale invulling

IMPACT

Onmiddellijke daling van acute hittestress, waardoor gezondheidsrisico's en oversterfte dalen

GESCHATTE TIJD

Lang, afhankelijk van omvang project en participatietraject

GESCHATTE KOSTPRIJS

afhankelijk van lokale invulling

MONITORINGSINDICATOR

Evaluatie van de groene ruimte na herinrichting door buurtbewoners (bv. enquête)

CONTEXT

Overall toepasbaar

IN DE PRAKTIJK: Stad Genk bundelde de krachten met Waterland vzw, Universiteit Hasselt en Breekijzer vzw om het klimaatadaptief project 'Waterrijk Waterschei' in de sociaal kwetsbare mijnwijk waar te maken. Met deur-aan-deur-gesprekken, straatgesprekken en wijkwandelingen met de Turkse vrouwen van de taalles bracht de projectgroep de perceptie van water bij de buurtbewoners in kaart. Vervolgens maakten ze samen met de jongeren uit de nabijgelegen wijkwerking een 'watertoonplaats' in het midden van de buurt: ze hebben samen het pleintje onthard en opnieuw ingericht. Een watertoonplaats is een voorbeeld van (tijdelijke) opstelling die de haalbaarheid en meerwaarde van klimaatadaptieve maatregelen tastbaar maakt. Door de toonplaats co-creatief met de buurtjongeren in te richten, brachten ze het thema van klimaatadaptatie tot bij hun ouders, die vaak moeilijker bereikbaar waren. Nog meer participatieve strategieën vind je in het [eindrapport](#).

ACTIE 14: EEN NETWERK VAN KOELTE- EN WARMTEPLEKKEN

Koelte- of warmteplekken zijn bestaande plekken waar mensen zich kunnen terugtrekken om af te koelen of op te warmen in geval van extreme temperaturen. Binnen een gemeente kan een netwerk opengesteld worden met minimum één plek die op een kleine afstand wandelen is voor elke inwoner. Deze plekken kunnen zowel binnen- als buitenruimten zijn, zoals bibliotheken, musea, parken, culturele/sociale centra, sporthallen en kerken. Belangrijk is dat elk van deze plekken aan een set van basiskennmerken moet voldoen: gratis toegang tijdens het extreme weer, een goede toegankelijkheid, een veilige omgeving, voldoende zitplekken, een aangename temperatuur en gratis drinkwater. Ze nodigen uit en er kunnen activiteiten georganiseerd worden voor de kwetsbaarste doelgroepen. Een samenwerking met lokale organisaties en gemeentelijke diensten kan ervoor zorgen dat het netwerk snel kan uitgerold worden.

TIPS & TRICKS

- Een diversiteit aan soorten plekken in dit netwerk is belangrijk voor het effectieve gebruik van het netwerk. Voor een aangenaam verblijf van verschillende kwetsbare doelgroepen moeten fysieke, sociale en culturele voorkeuren en verschillen in gedachten gehouden worden.
- Communiceer op maat van de verschillende doelgroepen over het netwerk van koelte- en warmteplekken net voor en tijdens het extreme weer. Duidt de plekken die onderdeel uitmaken van het netwerk ook duidelijk aan, zowel ter plaatse als online.
- Hou er rekening mee dat een korte afstand niet voor iedereen hetzelfde betekent. In kwetsbare wijken met een oudere populatie is het aangeraden om een dichter netwerk te voorzien.
- Deze actie kan deel uitmaken van een breder [hittegezondheidsplan](#), waarbij ook communicatiestrategieën bij extreem weer, noodpakketten en rampenplannen op maat van kwetsbare doelgroepen een rol spelen. Ook handig: de [leidraad warme dagen](#) voor lokale besturen en de [KMI hittewaarschuwingsspagina](#).

TREKKER

Lokaal bestuur

PARTNERS

Lokale culturele, sociale en sportieve organisaties, scholen, gemeentelijk zwembad, musea, etc.

DOELGROEP

Mensen met chronische aandoeningen, ouderen, kinderen, socio-economisch kwetsbare huishoudens

IMPACT

Onmiddellijke daling van acute hittestress, waardoor gezondheidsrisico's en oversterfte dalen

GESCHATTE TIJD

Minder dan 1 jaar

GESCHATTE KOSTPRIJS

Laag, kan op basis van een vrijwillige deelname

MONITORINGSINDICATOR

Maximale wandelafstand voor de verste inwoner naar een klimaatschuilplaats

CONTEXT

Overall toepasbaar

IN DE PRAKTIJK: De stad Barcelona bouwt sinds 2020 een [netwerk aan klimaatschuilplaatsen](#) uit. Anno 2025 heeft bijna elke inwoner minstens één koelteplek op minder dan 10 minuten wandelen. Bijna 70% van de inwoners vindt eentje op minder dan 5 minuten wandelen. De stad werkte daarvoor onder andere samen met gemeenschapscentra, musea en bibliotheken en zette ook parken, speelplaatsen en de binnenruimten van bouwblokken in. Die diversiteit in soort ruimten blijkt belangrijk, omdat lokaal onderzoek aantoonde dat inwoners uit het Globale Zuiden voorkeur geven aan buitenruimten voor verkoeling, terwijl de binnenplaatsen vaker gebruikt worden door inwoners uit het Globale Noorden³¹. Deze plekken zijn het hele jaar gratis toegankelijk en worden aangeraden voor inwoners die niet goed tegen de hitte kunnen, zoals jonge kinderen, ouderen en mensen met chronische aandoeningen.

In Gent kunnen inwoners sinds kort beroep doen op een soortgelijk initiatief tijdens hittestress. De stad bouwde een [netwerk van publieke drinkwater- en afkoelplekken](#) uit. Het netwerk is visueel gemakkelijk raadpleegbaar op de website met extra tips voor het tegengaan van hittestress.

³¹ Amorim-Maia et al., 2023

REFERENTIELIJST

- Amorim-Maia, A., Anguelovski, I., Connolly J., Chu E. (2023). Seeking refuge? The potential of urban climate shelters to address intersecting vulnerabilities, *Landscape and Urban Planning*, Volume 238, 104836, ISSN 0169-2046, <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2023.104836>.
- Anguelovski, I., Connolly, J. J., Cole, H., Garcia Lamarca, M., Triguero-Mas, M., Baró, F., Martin, N. et al. (2022). "Green Gentrification in European and North American Cities." *Nature Communications* 13.
- CIB. (2025). *Huur(Barometer) 2024*. Opgehaald van CIB: <https://www.cib.be/sector-inzichten-overzicht/b4f7e61a-5171-41fa-a5b7-065e6a55be2f>
- de Smalen, D. & Winters, S. (2024). *Woonsurvey 2023: eerste resultaten voor de basisindicatoren*. Steunpunt Wonen. Geraadpleegd via <https://steunpuntwonen.be/onderzoek/werkpakket-1-data-en-indicator-en/woonsurvey-en-woningschouwing-2023>
- EEA. (2022). *Towards 'just resilience': leaving no one behind when adapting to climate Change* (European Environmental Agency report 09/2022). Geraadpleegd via *Towards 'just resilience': leaving no one behind when adapting to climate change — European Environment Agency*
- Eurostat. (2025a). Inability to keep home adequately warm (indicator). Geraadpleegd via [ilc_md501] Inability to keep home adequately warm
- Eurostat. (2025b). Arrears on utility bills (indicator). Geraadpleegd via [ilc_md507] Arrears on utility bills
- Greenpeace België. (2024). *Gezocht: stadsnatuur! Een data-analyse van de 3-30-300 regel in België*. Geraadpleegd via d876ddcb-greenpeace_-data-analyse_gezocht_-stadsnatuur.pdf
- Janssens D., Ectors W. en Paul R. (2023). *Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen 6 (2021-2022)*.
- Kennisinstituut voor Mobiliteitbeleid (2018). *Mobiliteitsarmoede: vaag begrip of concreet probleem?*
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. (2020). *Duurzaamheid en armoede*. Mobiliteitsraad Vlaanderen (2024). *Advies mobiliteitsarmoede in Vlaanderen*. Geraadpleegd via <https://www.mobiliteitsraad.be/mora/publicatie/advies-mobiliteitsarmoede-vlaanderen>
- Meyer, S., & Coene, J. (2024). *Barometer energiearmoede; Analyse en interpretatie van de resultaten 2022*. Brussel: Koning Boudewijnstichting. Geraadpleegd via <https://kbs-frb.be/nl/barometer-energiearmoede-2024>
- Mobiel21. (2023a). *De diversiteit van fietsers in de Vlaamse centrumsteden*. Geraadpleegd via [Rapport_De-diversiteit-van-fietsers-in-de-Vlaamse-centrumsteden_2023.pdf](https://www.mobiel21.be/downloads/De-diversiteit-van-fietsers-in-de-Vlaamse-centrumsteden_2023.pdf)
- Mobiel21. (2023b). *De digitale mobiliteitskloof in Vlaanderen. Onderzoeksinzichten voor beleidsmakers*. Geraadpleegd via https://www.mobiel21.be/downloads/De-digitale-mobiliteitskloof-in-Vlaanderen_2023_DIGITAAL.pdf
- Mobiliteitsraad. (2024). *Mobiliteitsarmoede in Vlaanderen*. Geraadpleegd via https://www.mobiliteitsraad.be/sites/default/files/documenten/MORA_20241025_Mobiliteitsarmoede_ADV.pdf
- RESET Vlaanderen. (2024). *Wie laten we achter? Een analyse van het adaptatie- en mobiliteitsbeleid in Vlaanderen. Just Transition Scan 2024*. Geraadpleegd via *Just Transition Scan 2024*

Vlaamse Nutsregulator. (2025). *Energiemarkt in cijfers*. Geraadpleegd via <https://www.vlaamsenutsregulator.be/nl/energiemarkt-cijfers>

Deze publicatie is het resultaat van een gezamenlijk initiatief van

- het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA),
- VVSG Netwerk Klimaat
- Vlinter
- de 5 Vlaamse provincies
 - Antwerpen
 - Limburg
 - Oost-Vlaanderen
 - Vlaams-Brabant
 - West-Vlaanderen

Uitgave: mei 2025

De meest recente informatie vind je op de websites van het VEKA, de provincies en VVSG praktijkenbank.

